

לקוטי שיחות
PROJECT
LIKKUTEI
SICHOS

פענוח הערות ומראי-מקומות.

בלק חלק כג שיחה ב.

פרשתינו כד, יד. ועתה הנני הולך לעמי לכה איצעך אשר יעשה העם הגה לעמך באחרית הימים:

הימים לשון רש"י (רש"י על במדבר כ"ד:י"ד) והנכון בעיני שיאמר לו אגיד לך העצה אשר יעץ האלהים שיעשה העם הזה לעמך באחרית הימים מלשון זאת העצה היעוצה על כל הארץ (ישעיהו יד כו) שמעו עצת ה' אשר יעץ על אדום (ירמיהו מט כ) ואמר **איעצך** כי השומע עצה יקרא נועץ והנבואה הזאת לימות המשיח היא כי כל נבואותיו מוסיפות בעתידות מתחלה אמר שהם חלק ה' ונחלתו ובשנית הוסיף כבשם הארץ והרגם מלכיה ובשלישית ראה שבתם בארץ ופרו ורבו על הארץ והעמידם מלך ינצח את אגג ותנשא עוד המלכות שראה דוד מתנשא למעלה וכמו שנאמר (ה יב) וידע דוד כי הכינו ה' למלך וכי נשא מלכותו בעבור עמו ישראל כלומר בעבור אשר הבטיחם שתנשא מלכותם ועתה בנבואה הזאת הרביעית יוסף לראות ענין המשיח ולכך הרחיק הענין מאד ואמר אראנו ולא עתה אשורנו ולא קרוב (במדבר כ"ד:י"ז) מה שלא אמר כן בנבואות הראשונות ואמר שזאת עצת ה' שיעץ להיות באחרית הימים:

רמב"ם הלכות מלכים רפ"א. המלך המשיח עתיד לעמד ולהחזיר מלכות דוד לישנה לממשלה הראשונה. ובונה המקדש ומקבץ נדחי ישראל. וחוזרין כל

(1 פרשתינו כד, יד. ועתה הנני הולך לעמי לכה איצעך אשר יעשה העם הגה לעמך באחרית הימים:

ת"א. וכען הא אגא אזל לעמי איתא אמלכיה מא דתעבד ואחרי לך מא דיעבד עמא הדיו לעמך בסוף יומיא:

ת"י. וכדון האגא מתפני ואזיל לעמי איתא אמלכיה אזיל זמין פונדקין ומני בהון נשיא מטעניתא זבין מכלא ומשפטיא בכציר מן טימהון וייתון עמא הדיו ויכלון וישתון וירון וישמשון עמהון ויכפרון באלקהון ויתמסרון בידך בשעה קלילא ויפלו מנהון סגיאין ברם בטר פדיו עתידין הינון דישלטון בעמך בסוף עקב יומיא.

(2 רמב"ן שם. לכה איצעך לפי שרצה לומר פורענות אומתו כדכתיב (במדבר כ"ד:י"ז) ומחץ פאתי מואב לכך אמר לו **איעצך** כלומר אומר לך לצד אחד דרך עצה שלא ישמעו אחרים לכה איצעך מה לך לעשות ומה היא העצה אליהם של אלו שונא זמה הוא וכו' כדאיתא בפרק חלק (סנהדרין קו) תדע שבלעם השיאם עצה זו בזמה שנאמר (במדבר ל"א:ט"ז) הן הנה היו לבני ישראל בדבר בלעם אשר יעשה העם הזה לעמך מקרא קצר הוא איצעך להכשילם ואומר לך מה עתידין להרע למואב באחרית

הַמִּשְׁפָּטִים בְּיָמָיו כְּשֶׁהָיוּ מִקֵּדָם. מִקְרִיבִין קִרְבָּנוֹת. וְעוֹשִׂין שְׁמִטִּין וְיוֹבְלוֹת כָּכָל מִצְוַתָּן הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה. וְכָל מִי שְׁאִינוֹ מֵאֲמִין בּוֹ. אוֹ מִי שְׁאִינוֹ מִסִּכָּה לְבִיאָתוֹ. לֹא בִשְׁאָר גְּבִיאִים בְּלִבָּד הוּא כּוֹפֵר. אֲלֹא בַּתּוֹרָה וּבְמִשְׁה רַבָּנוּ. שְׁהָרִי הַתּוֹרָה הַעֲדִידָה עָלָיו שְׁנֶאֱמַר (דברים ל, ג) "וְיָשֵׁב ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת שְׁבוּתָהּ וְרָחֲמָהּ וְשָׁב וְקִבְּצָהּ" וגו' (דברים ל, ד) "אִם יִהְיֶה נִדְחָה בְּקִצָּה הַשָּׁמַיִם" וגו' (דברים ל, ה) "וְהִבְיָאָהּ ה'". וְאֵלּוּ הַדְּבָרִים הַמְּפָרְשִׁים בַּתּוֹרָה הֵם כּוֹלְלִים כָּל הַדְּבָרִים שְׁנֶאֱמָרוּ עַל יְדֵי כָּל הַגְּבִיאִים. אִף בְּכַרְשֵׁת בְּלָעַם נֶאֱמַר וְשֵׁם נִבָּא בְּשֵׁנֵי הַמִּשְׁיָחִים. בְּמִשְׁיַח הָרִאשׁוֹן שֶׁהוּא דָּוִד שְׁהוֹשִׁיעַ אֶת יִשְׂרָאֵל מִיַּד צָרֵיהֶם. וּבְמִשְׁיַח הָאֲחֵרוֹן שְׁעוֹמֵד מִבְּנָיו שְׁמוֹשִׁיעַ אֶת יִשְׂרָאֵל [בְּאַחֲרוֹנָה]. וְשֵׁם הוּא אוֹמֵר (במדבר כד, יז) "אֲרָאֲנוּ נָלֵא עֲתָה" זֶה דָּוִד. (במדבר כד, יז) "אֲשׁוּרָנוּ וְלֹא קְרוֹב" זֶה מֶלֶךְ הַמִּשְׁיָחִים. (במדבר כד, יז) "דָּרָךְ כּוֹכַב מִיַּעֲקֹב" זֶה דָּוִד. (במדבר כד, יז) "נָקָם שָׂבֵט מִיִּשְׂרָאֵל" זֶה מֶלֶךְ הַמִּשְׁיָחִים. (במדבר כד, יז) "וּמִסְחָל פְּאֲתֵי מוֹאָב" זֶה דָּוִד. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (שמואל ב, ח, ב) "וַיִּפֹּד אֶת מוֹאָב וַיִּמְדָּם בַּחֲבֹל" (במדבר כד, יז) "וְקִרְקַר כָּל בְּנֵי שֵׁת" זֶה הַמֶּלֶךְ הַמִּשְׁיָחִים שְׁנֶאֱמַר בּוֹ (זכריה ט, י) "וּמִשְׁלֹו מִיָּם עַד יָם". (במדבר כד, יח) "וְהָיָה אֲדוֹם יְרֻשָּׁה" זֶה דָּוִד. שְׁנֶאֱמַר (שמואל ב, ח, יד) "וַתְּהִי אֲדוֹם לְדָוִד לְעֵבְדִים" וגו'. (במדבר כד, יח) "וְהָיָה יְרֻשָּׁה" וגו' זֶה הַמֶּלֶךְ הַמִּשְׁיָחִים שְׁנֶאֱמַר (עובדיה א, כא) "וְעָלוּ מוֹשְׁעִים בְּהָר צִיּוֹן" וגו'.

לחם משנה. ושם נבא בשני המשיחים וכו'. רש"י ז"ל בפירוש החומש בפרשת בלק פירש דפסוק דרך כוכב מיעקב כלו וכן פסוק והיה אדום ירשה מדבר על דוד ופסוק וירד מיעקב וכו' איירי במלך משיחנו ורבינו לא כתב כן ואולי הם מדרשים חלוקים:

אברבנאל כאן. ועתה הנני הולך לעמי עד וישב ישראל בשט"י. בעבור שאמר בלק לבלעם ועתה ברח לך אל מקומך. השיבו בלעם שהוא לא יברח כי הוא לא עשה פשע בארצו שיצטרך לברוח משם וגם לא היה צריך למתנותיו כי הוא ילך לעמו ולא יחסר לשם לו דבר. וזהו הנני הולך לעמי רוצה לומר לא בורח ולא הולך למקום עמי לא אצטרך שמה מתנותיך. ולפי שבלק חם לבו בקרבו מפחד ישראל פן ישחיתו ויכבשו את ארצו לכן בלעם כדי לנחמו ולתת לו שארית ותקוה ניבא לו נבואה אחרת מבלי מזבחות ולא עולות להיותה נבואה מאת האלהים. הודיע לו בה ענין ישראל בזמן מלך המשיח וקבוץ הגליות העתיד להיות ומה יהיה למואב בימים ההם כי הבטיחו שעד הזמן ההוא לא יכבשו ישראל את ארצו ועל זה אמר לך איעצך אשר יעשה העם הזה לעמך

באחרית הימים. והקשה בכתוב איך יקרא עצה מה שיהיה באחרית הימים. כי הנה כמו שאמר הפלוסוף בג' מספר המדות העצה לא תבוקש על מה שיעשה הזולת כי לא יתיעצו אנשי לצידיומוניא איך יתנהגו ביניהם אנשי רומי אבל נקח עצה בדברים שהם בנו והם נפעלי'. ובעבור זה ארז"ל שהשיאו עצה להפקיר בנות מואב לישראל להכשילם בדבר פער. והרמב"ן כתב שאמר לו אגיד לך העצה אשר יעץ השם ממה שיעשה העם הזה לעמך באחרית הימים ואין צורך לכל זה אבל פשט הכתוב הוא שהעצה היתה לבלק שילך לו ולא יחוש ולא יפחד מישראל לפי שמה שיעשה ישראל לעמו לא יהיה אלא באחרית הימים ושלום ואמת יהיה בימיו ואין עצה גדולה מזו להסיח דעתו מזה כי הרעה אשר יעשו היא לעתים רחוקים ודיה לצרה בשעתה גם כי הרעה ההיא תהיה אז מחוייבת כי ה' צבאות יעץ ומי יפר. וההשתדלות והחריצות נגדו הוא שקר וזהו לך איעצך רוצה לומר שתלך ואל תחוש מזה לפי שמה שיעשה העם הזה לעמך יהיה באחרית הימים לא עתה והותרה בזה השאלה הכ"ג.

או"ח לפסוק יז. אראנו ולא עתה וגו'. כפל הדברים במלות שונות, גם כפל לומר דרך כוכב וגו' וקם שבט וגו' גם כפל לומר ומחץ וגו' וקרקר וגו', כל הנבואה במלך המשיח נאמרה, ויתבאר על פי דבריהם ז"ל (סנהדרין צח). שאמרו בפסוק בעתה אחישנה זכו אחישנה לא זכו בעתה, והוא רחוק מופלג, וזה לך האות הן אנו בתחלת מאה הששית לאלף הששי, וכנגד ב' קצים אלו דבר הכתוב, כנגד אם זכו אמר **אראנו** פירוש לדבר שאני עתיד לומר אבל אינו עתה בזמן זה אלא בזמן אחר ויכול להיות שאינו רחוק כל כך, שאמרו ז"ל (דב"ר פ"ב) אם היו ישראל חוזרים בתשובה כמצטרך היו נגאלים מיד אפילו לא יעבור עליהם אלא יום אחד בגלות דכתיב יענך ה' ביום צרה, וכנגד קץ בעתה אמר **אשורנו** כמו שצופה מרחוק, והוא אומרו **ולא קרוב** כי הקץ של בעתה ארוך עד למאד בעונות, ואומרו **דרך וגו'** פירוש זאת היא הנבואה שאמר עליה אראנו וגו'

(4 פרשתינו כד, יז. אֲרָאֲנוּ וְלֹא עֲתָה אֲשׁוּרָנוּ וְלֹא קְרוֹב דָּרָךְ כּוֹכַב מִיַּעֲקֹב וְנָקָם שָׂבֵט מִיִּשְׂרָאֵל וּמִסְחָל פְּאֲתֵי מוֹאָב וְקִרְקַר כָּל בְּנֵי שֵׁת:

(4 פרשתינו כד, יז. אֲרָאֲנוּ וְלֹא עֲתָה אֲשׁוּרָנוּ וְלֹא קְרוֹב דָּרָךְ כּוֹכַב מִיַּעֲקֹב וְנָקָם שָׂבֵט מִיִּשְׂרָאֵל וּמִסְחָל פְּאֲתֵי מוֹאָב וְקִרְקַר כָּל בְּנֵי שֵׁת:

(5) רמב"ן. דרך כוכב מיעקב בעבור כי המשיח יקבץ נדחי ישראל מקצה הארץ ימשילנו לכוכב הדורך ברקיע מקצה השמים כמו שנאמר בו (דניאל ז יג) וארו עם ענני שמיא כבר אנש אתה וגו' ואמר שהוא רואה לזמן רחוק שידרוך כוכב מקצה השמים ויקום ממנו שבט מושל ומחץ פאתי מואב וקרקר כל בני שת בן אדם שהוא אבי כל האומות והזכיר **פאתי מואב** להודיע לבלק כי עמו לא יפול ביד ישראל עתה אבל באחרית הימים לא ינצל מואב מיד השבט המושל בו וטעם פאתי מואב לומר כי זה השבט יקרקר כל בני שת ולא ינצל מואב מידו אע"פ שהם קצוצי פאה ואין להם שם באומות ולא ילחמו בישראל:

אברבנאל. ותמהתי מרש"י שפירש ומחץ פאתי מואב על דוד המלך ע"ה שעשה נקמה גדולה במואב ופירש וקרקר כל בני שת על מלך המשיח וכן פירשו הרמ"ם בסוף חבורו הגדול משנה תורה ונתנו אם כן הפסוק הזה לשעורים כל שכן שמזמן בלעם עד דוד לא היו אלא כארבע מאות שנה. ואיך יאמר על זה אראנו ולא עתה אשורנו ולא קרוב וקראו באחרית הימים. והנה למעלה בנבואה השלישית דבר משאול ואגג ומנשיאות ישראל שהיה בימי דוד ולא קראו אחרית הימים ולא אמר בו שאר הלשונות שזכר בזה. ועוד כי הנה דוד המלך לא קרקר כל בני שת רק נצח את אויביו סביביו. אבל כל זה באמת נאמר על מלך המשיח שדמה אותו לכוכב השמימי שזהרו וכבודו ומעלת מלכותו ומושלו בעולם כממשלת הכוכב על השפלי'.

ירושלמי תענית פרק ד הלכה ה. תני רבי שמעון בן יוחי. עקיבה רבי הנה דורש דרך פוכב מעקב. דרך פוזבא מעקב. רבי עקיבה פד הנה חמי בר פוזבא הנה אמר. דין הוא מלכא משיחא. אמר ליה רבי יוחנן בן תורתא. עקיבה. יעלו עשבים בלחיה (ואדיו) [ועדיו] בן דוד [לא] יבא.

דברים רבה פרק א, כ. ואת העם צו לאמר (דברים כ, ד), אמר לו הקדוש ברוך הוא ולא לכם בלבד אני מצוה אלא אף אתם צווי לבגיקם. אמר הקדוש ברוך הוא למשה, אף אתה צוה לראשי הדורות שיהיו נוהגין בו בכתוב, הנה ואת העם צו לאמר. אמר רבי שמואל בר נחמן פשעמד עשו עם יעקב אמר לו עשו, יעקב אחי, נהלך שנינו פעולם הנה באחת, אמר לו יעקב (בראשית לג, יד): יעקב נא אדני לפני עבדו, מהו יעקב נא, טל עולמך תחלה. מהו (בראשית לג, יד): אתנהלה לאטי לרגל המלאכה וגו', אמר

לו עד עכשו יש לי להעמיד חנניה מישאל ועזריה, שפיתוב בהן (דניאל א, ד): ילדים אשר אין בהם כל מאוס. דבר אחר, אמר לו עד עכשו יש לי להעמיד מלך המשיח, שפיתוב בו (ישעיה ט, ה): פי ילד ילד לנו. (בראשית לג, יד): עד אשר אבא אל אדני שעירה. אמר רבי שמואל בר נחמן חזרנו על כל המקרא ולא מצינו שיעמד יעקב עם עשו בשעיר, ומהו שעירה, אמר לו עד עכשו יש לי להעמיד שופטים ומושיעים להפרע מאותו האיש, מנין, שפיתוב (עובדיה א, כא): ואלו מושעים וגו', אמר וישאל לפני הקדוש ברוך הוא רבנו של עולם עד מתי משעבדים אנו בידו, אמר להם עד שיבוא אותו היום שפיתוב בו (במדבר כד, יז): דרך פוכב מעקב וקם שפט מישאל, כשיצא פוכב מעקב וישלח קשו של עשו, מנין, שפיתוב (עובדיה א, יח): והנה בית יעקב אש ובית יוסף לכה וגו'. אמר הקדוש ברוך הוא אותה שעה אני מופיע מלכותי ואמלך עליכם, שפיתוב ואלו מושעים בהר ציון וגו'.

ת"א. תזיתיה ולא כען סכיתיה ולא איתוהי קריב פד יקום מלכא מעקב ויתרבא משיחא מישאל ויקטול רב רבי מואב וישלוט בכל בני אגנשא:

ת"י. חמי אגא ליה וליתיה כדון מסתפל אגא ביה וליתי מקריב פד ימלוך מליך תקיף מדבית יעקב ויתרבי משיחא ושיבט תקיף מישאל ויקטול רב רבני מואבא וירוקן כל בני דשת משיחיתיה דגוג דעתידין למסדרא סדרי קרבא בישאל ויפלון פגריהון פלהון קדמוי

לקוטי שיחות חלק יח עמוד 278. שהרי אויף דעם ברענגט דער רמב"ם די ראי', פון וואנעט ווייס מען אז משיח וועט קומען און בריינגען לשלימות התורה להחזיר מלכות דוד ליושנה כו' וחוזרין כל המשפטים התורה העידה עליו". וואס אין די ראיות זיינען דא צוויי פרטים: שנאמר ושב ה"א... וקבצך גו' - פון דעם ווייס מען אז עס וועט זיין קבוץ נדחי ישראל, וואס דאס איז דער מצב וואס גיט די מעגלעכקייט אז עס זאל זיין "מלכות דוד ... כל המשפטים", דער קיום פון הלכות ומצות התורה וואס איז בטל געווארן דורך גלות ישראל. "אף בפרשת בלעם נאמר ושם נבא בשני המשיחים במשיח הראשון שהוא דוד שהושיע את ישראל מיד צריהם ובמשיח האחרון שעומד מבניו שמושיע את ישראל (באחרונה)": פון דעם ווייס מען אז דאס וואס וועט זיין ע"י משיח, און ענינו של משיח, איז "להחזיר מלכות דוד ליושנה לממשלה הראשונה ער איז דער

"משיח האחרון" פון דעם ראשונה - "משיח הראשון שהוא דוד" און "ושם הוא אומר" אז די אלע פרטים וואס זיינען געווען אויך בא "משיח האחרון" זה "במשיח הראשון - דוד" וועלן זיין מלך המשיח. אנהויבנדיק פון תחלת התגלותו וממשלתו ביז צו דער שלימות "ומחץ פאתי מואב" וואס דוגמתו במשיח "וקרקר כל בני שת", און "והי' אדום ירשה זה דוד", "והי' ירשה שעיר אויביו זה המלך המשיח"...

שם עמוד 272 הערה 18. ופשיטא שאין לומר שזהו המדרש היחידי שמצא הרמב"ם שמפרש הכתובים האלו על מלך המשיח, ולכן הביאו כצורתו (חצי הכתוב הראשון על דוד וכו') - כי א) פשוט שאעפ"כ אין דרך הרמב"ם להעתיק כל פרטי הדברים שבמדרש, כ"א זה שנוגע לנוד"ד ב) מצינו במדרשי חז"ל שגם חלק הראשון "דרך כוכב מיעקב" מפרשו במשיח (ראה ירושלמי תענית פ"ד ה"ה. דב"ר פ"א, כ. וראה ת"א ותיב"ע עה"פ. ועד"ז מפרש הרמב"ן עה"פ כל הכתובים על משיח, וראה דבריו בספר הגאולה (ע' רסו - בהוצאת שעוועל) מה שהשיג על הראב"ע בפרשתנו שפירשו על דוד) וראה לח"מ לרמבי"ם שם: ואולי הם מדרשים חלוקים - ג) ועוד ועיקר: הרמב"ם כאן אינו בא להביא ראיות ממדרשי חז"ל "שכל הספרים מלאים בדבר זה" (יותר מ"בדברי הנביאים" - לשון הרמב"ם שם ה"ב), כ"א מהמפורש בתורה ופשטות הכתובים.

(6 רש"י ד"ה וקרקר. לשון קורה, פמו "אני קרתי" (מלכים ב י"ט), "מקבת בור גקרתם" (ישעיהו נ"א), "קרוה ערבי נחל" (משלי ל'), פורי"ר פלע"ז:

לקוטי שיחות חלק יג עמוד 89. ולכן פרש"י "וקרקר" לשון קורה (נוקב) כו': בפירוש תיבת "וקרקר" י"ל ב' פירושים: א) מלשון הרוסה כמו "מקרקר קיר"; ב) מלשון קורה (נוקב) - כפרש"י. דלפי' האי היינו הירוס והשמדה לגמרי, ולפי' הב' (כפרש"י) אי"ז הירוס של השמדה, אלא קלקול של ניקוב והוצאת דבר ממקומו הנכון. ומכיון שרש"י מפרש דקאי על דוד, לכן מפרש וקרקר מלשון קורה, היות ודוד לא נצח את האומות באופן שהשמיד את כל בני שת, כ"א רק ע"ד "קורה" ונוקב בלבד.

ראב"ע. וקרקר. כמו מקרקר קיר והטעם הורס הקיר כמו מסעף:

(7 ישעי' כב, ה. כי יום מהוללה ומבוכה ומבוכה לאדני יהנה צבאות בגי חזיון מקרקר קר ושוע אל-הקר:

(8 רלב"ג. התועלת הי"א הוא להודיע ענין ביאת מלך המשיח אשר אנחנו מקוים תמיד בו כמו שאמר דרך ככב מיעקב וגו'. כי לא היה מיעקב מי שהרס ורמס כל האומות עדיין ולזה יחוייב שנודה שעליו אמר זה:

אברבנאל. ואמר לבלק שיתנחם בזה כי לא תהיה הרעה ההיא על מואב בלבד אבל גם על כל בני שת וקרקר ויהרוס ויחרב מלשון מקרקר קיר ושוע אל ההר.

ספר השרשים לרד"ק ערך קיר. מקרקר קר (ישעיה כב, ה.), היה משפטו מקרקר בצרי אלא שהתנועות משתנות. וענינם הריסת הקיר כמו שהוא משרש מסיר השרש כן מקרקר הורס הקיר:

שם ערך קרקר. וקרקר כל בני שת (במדבר כד, יז.), מקרקר קרקר קר (ישעיה כב, ה.), ענינם הריסה.

ספר השרשים לר"י בן ג'נאה. וכאלו ענין מקרקר קיר על הדעת הזאת שישים העליון התחתון והטעם שיהרסנו וכן ענין וקרקר כל בני שת ויהרס אותם על דרך ראה הפקדתיך היום הזה על הגוים ועל הממלכות לנתוש ולנתוץ ולהאביד ולהרוס ועוד יהרסם ולא יבנם. וזה משמושם רצוני לומר כמו וקרקר הלקוח מן קרקרותיהן הוא כאמרם לעקור נטוע בענין התקתו משרשו שנקרא עקר משפחת גר...

(10 פרשתענו כד, יח. וקהל אדום ירשה וקהל ירשה שער איביו וישפאל עשה חיל:

ת"א. ויהי אדום ירפא ויהי ירפא שער לכעלי דבוכהי וישפאל יצלח בנקסין:

רד"ק ערך ירש. והתאר וקהל אדום ירשה וקהל ירשה שער אביו (במדבר כד, יח), פירוש יהיה ירושה שער לאויביו.

תיב"ע. ויהיון אדומאי תריכין ויהיון תריכין בני דגבלא מן גדם ישפאל סנאיהון וישפאל יתקפון בנקסין וינתונן.

ספר השרשים לר"י בן ג'נאה ערך ירש. והתאר והיה אדום ירשה והיה ירשה שער איביו (במדבר כד, יח.), פירוש יהיה ירושה שער לאויביו.

תרגוש ירושלמי. ויהי פרס נרמי טורא דגבלא לבבלי דבניהון וישראל יתגברון בסיל מקיף:

ראב"ע. והיה אדום ירשה. מגזרת ואם לא תורישו והוא שם במשקל קח לך לבנה והוא תחת תאר השם כמו והיתה הארץ שממה ויודע כי גברה יד דוד על אדום והר שעיר:

מסעי לג, נה. ואם-לא תורישו את-ישיבתי הארץ מפניכם והנה אשר תותירו מהם לשכים בעיניכם ולצנינים בצדיכם וצרו אתכם על-הארץ אשר אתם יושבים בה:

ראב"ע לפסוק יז. בני שת. כמו בני אדם כי הוא העיקר כי נח מבני בניו היה ויאמר היצחקי כי פירשו על בני עמון גם מואב והטעם כפול גם אמר שהוא מגזרת וחשפי שת רמז לבנות לוט והוא רחוק בעיני כי השת הוא האחור שהוא כמו היסוד כמו כי השתות יהרסון ורבים פירשו כל בני שת מגזרת כי השתות והטעם כי יהרום המדינות ואיננו רחוק:

אברבנאל שם. ובני שת הם כלל בני אדם שבכל הישוב כי מכל בני אדם הראשון וזרעו לא נשאר מהמבול אלא נח ובניו שהיו בני שת וזרעו ויהיה ענין זה היעוד שבבא מלך המשיח יתקיים מ"ש הנביא עיני גבהות אדם שפל ושח רום אנשי' ונשגב ה' לבדו ביום ההוא.

שה"ג. רש"י ד"ה כל בני שת. כל האמות, שפלים יצאו מן שת בנו של אדם הראשון:

רמב"ן. דרך כוכב מיעקב בעבור כי המשיח יקבץ נדחי ישראל מקצה הארץ ימשילנו לכוכב הדורך ברקיע מקצה השמים כמו שנאמר בו (דניאל ז יג) וארו עם ענני שמיא כבר אנש אתה וגו' ואמר שהוא רואה לזמן רחוק שידרוך כוכב מקצה השמים ויקום ממנו שבט מושל ומחץ פאתי מואב וקרקר כל בני שת בן אדם שהוא אבי כל האומות והזכיר **פאתי מואב** להודיע לבלק כי עמו לא יפול ביד ישראל עתה אבל באחרית הימים לא ינצל מואב מיד השבט המושל בו וטעם פאתי מואב לומר כי זה השבט יקרקר כל בני שת ולא ינצל מואב מידו אע"פ שהם קצוצי פאה ואין להם שם באומות ולא ילחמו בישראל:

דעת זקנים. וקרקר כל בני שת. האומות כדפרש"י ואין ישראל בכלל שהרי ברישיה דקרא תלה הממשל בישראל:

(12) ישעי' ב, א-ד. הדבר אשר חזה ישעיהו בראשון על-יהודה וירושלם: והנה | באחרית הימים נלכו יהיה קר בית-יהודה בראש ההרים ונשא מגבעות ונהרו אליו כל-הגוים: והלכו עמים רבים ונאמרו לכו | ונעלה אל-הר-יהודה אל-בית אלהי יעקב וירגו מדרכיו ונלכה בארחתיו כי מציון תצא תורה ודבר-יהודה מירושלם: ופשט בין הגוים והוכים לעמים רבים וכתתו סרבותם לאתים ונתיתותיהם למזמרות לא-ישא גוי אל-גוי חרב ולא-למדו עוד מלחמה:

(13) שם מב, י-יג. שירו ליהודה שיר חדש תהלתו מקצה הארץ יורגי הים ומלאו אים וישביהם: ישאו מדבר ועריו חצרים משב קדר ירגו ישיב סלע מראש הרים יצנחו: ישימו ליהודה כבוד ותהלתו באים יגידו: יהנה כגבור יצא כאיש מלחמות יציר קנאה יריע אפי-נצרים על-אנביו יתגבר:

שם נו, ג. ואל-יאמר בן-הנכר הנלנה אל-יהודה לאמר הבדל יבדילני יהנה מעל עמו ואל-יאמר הסרים הן אני עץ יבש:

שם פסוק א. כה אמר יהנה שמרו משפט ונעשו צדקה כי-קרובה ישועתי לבוא וצדקתי להגלות:

רד"ק. כה אמר ה'. אמר לבני הגלות שמרו משפט ועשו צדקה כי קרובה ישועתי לבא אם תטיבו דרכיכם מראה כי התשובה מעכבת ביאת המשיח:

שם פסוק ח. נאם אדני יהנה מקבץ נדחי ישראל עוד אקבץ עלי לנקפציו:

רד"ק. נאם ה', עוד אקבץ עלי לנקבציו. פירש אדוני אבי ז"ל לאחר שאקבץ נדחי ישראל עוד אקבץ עליהם נקבצים אחרים על נקבציו והם גוג ומגוג והפסוק שאחריו מורה זה הפירוש:

(14) שם סו, יח-כד. ואנכי מעשיהם ומחשבותיהם בָּאָה לקבץ את-כל-הגוים והלשונות וקאו וראו את-קבוצי: ושמתי בהם אות ושלחתי מהם | פליטים אל-הגוים תרשיש פול ולוד מִשְׁכִּי גִשְׁת תָּבֵל וגו' האים הרחקים אשר לא-שמעו את-שמעי ולא-ראו את-קבוצי והגידו את-קבוצי בגוים: והביאו את-כל-אחיכם מכל-הגוים | מנחה | ליהנה בסוטים וברָכָב ובצפים ובפרָדִים ובכפרות על קר קדשי ירושלם אמר יהנה כְּאִשֶּׁר יָבִיאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל את-המנחה בכלי טהור בית יהנה: וגם-מהם אֶקַח לַכֹּהֲנִים לְלוֹיִם אֶמַר יהנה: כי כְּאִשֶּׁר הַשָּׁמַיִם

הַתְּחִלָּה וְהָאֶרֶץ הַחֲדָשָׁה אֲשֶׁר אָנִי עֹשֶׂה עִמָּדִים לִפְנֵי
נְאֻם־יְהוָה כִּי יַעֲמִד זֶרְעֲכֶם וְשִׁמְכֶם: וְהָיָה מִדִּי־חֲדָשׁ
בְּחֻדְשׁוֹ וּמִדֵּי שַׁבַּת בְּשַׁבְתּוֹ יָבוֹא כָל־בָּשָׂר לְהִשְׁתַּחֲוֹת לִפְנֵי
אֲמֹר יְהוָה: וַיֵּצְאוּ וַיֵּרְאוּ בַּפָּגִרִי הָאֲנָשִׁים הַפְּשָׁעִים כִּי כִי
תוֹלַעֲתָם לֹא תָמוּת וְאִשָּׁם לֹא תִכָּפֶה וְהָיָה זֶרְאוֹן לְכָל־
בָּשָׂר:

(15 צפני' ג, ט. כִּי־אֶזְרָא אֶהְפֹּךְ אֶל־עַמִּים שְׂפָה בְרוּרָה
לִקְרֹא כָלֶם בְּשֵׁם יְהוָה לַעֲבֹדוֹ שְׂכָם אֶחָד:

(16 מיכה ד, א-ה. וְהָיָה | בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים | הָיְתָה הָרַב־בֵּית־
יְהוָה נְכוֹן בְּרֹאשׁ הַהָרִים וְנִשְׁאָה הוּא מִגְבָּעוֹת וְנִהְרָו עָלָיו
עַמִּים: וְהָלְכוּ גוֹיִם רַבִּים וְאָמְרוּ לָכֵן | וְנִעְלָה אֶל־הַר־יְהוָה
וְאֶל־בֵּית אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּזְכָּר וַיִּזְכָּר מִדְּרָכָיו וְנִלְכָּה בְּאַחֲרֵיתוֹ כִּי
מִצִּיּוֹן תֵּצֵא תוֹרָה וְדִבְרֵי־יְהוָה מִירוּשָׁלַם: וְשָׁפַט בֵּין עַמִּים
רַבִּים וְהוֹקִיעַ לְגוֹיִם עֲצָמִים עַד־רִחְוֹק וְכָתְלוּ חֲרֻבֵּימָהֶם
לְאֵתִים וְחִנִּיתִמָּהֶם לְמִזְמֹרוֹת לֹא־יִשְׁאָו גּוֹי אֶל־גּוֹי חָרִב
וְלֹא־יִלְמְדוּן עוֹד מִלְחָמָה: וַיִּשְׁבּוּ אִישׁ תַּחַת גִּפְנוֹ וְתַחַת
תַּאֲנֹתָ וְאֵין מִתְרִיד כִּי־פִי יְהוָה צָבָאוֹת דִּבֶּר: כִּי כָל־
הָעַמִּים יִלְכוּ אִישׁ בְּשֵׁם אֱלֹהָיו וְאֶנְחֵנוּ נִגְלֶה בְּשֵׁם־יְהוָה
אֱלֹהֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד:

זכרי' ב, טו. וְנָלוּ גוֹלִם רַבִּים אֶל־יְהוָה בַּיּוֹם הַהוּא וְהָיָה
לִי לְעָם וְשִׁכְנֹתִי בְּתוֹכָךְ וַיִּדְעַת כִּי־יְהוָה צָבָאוֹת שְׁלַחְנִי
אֲלֶיךָ:

שם יד. רָגִי וְשִׁמְחִי בִתְצִיּוֹן כִּי הִנֵּנִי־בָא וְשִׁכְנֹתִי בְּתוֹכָךְ
נְאֻם־יְהוָה:

רד"ק שם. רני ושמחי. יתכן לפרש נבואה זו עד ממעון
קדשו עתידה לימות המשיח בעבור שאמר ונלוו גוים
רבים:

(17 זכרי יג, ח. וְהָיָה כָּל־הָאֶרֶץ נְאֻם־יְהוָה כִּי־שְׁנֵי
כֶּה יִכְרְתוּ יִגְעוּ וְהַשְׁלִישִׁית יִנָּתֵר בָּהּ:

(18 תנחומא שופטים ח. וְהָיָה כָּל־הָאֶרֶץ נְאֻם ה' כִּי
שְׁנֵים כֶּה יִכְרְתוּ יִגְעוּ, וְהַשְׁלִישִׁית יִנָּתֵר בָּהּ (זכריה יג, ח).
זו היא שְׁנָאֵמֶר בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ עַל יְדֵי דָוִד, יְבוֹשׁוּ כָל עוֹבְדֵי
פֶסֶל הַמִּתְהַלְלִים בְּאֵלִילִים וְגו' (תהלים צז, ז). כִּנְגֵד מִי
אָמְרוּ. לֹא אָמְרוּ אֶלָּא כִּנְגֵד הַקֹּדֶשׁ בְּרוּחַ הוּא. אָמַר רַבִּי
חֲנִינָא, עֲתִיד הַקֹּדֶשׁ בְּרוּחַ הוּא לְהִרְאוֹת כְּבוֹדוֹ לְכָל בָּאֵי
עוֹלָם, וְלְהוֹרִיד פֶּסֶסוֹ בְּאִמְצַע הָרָקִיעַ, וְחֹזֵר וּמִנִּיחוֹ
בְּמִקוֹם שְׁחֵמָה זֹרַחַת בְּתִקּוּפַת תַּמּוּז, וְחֹזֵר וּמִנִּיחוֹ
בְּמִקוֹם שְׁחֵמָה זֹרַחַת בְּתִקּוּפַת טֵבֵת. אָמַר לוֹ רַבִּי חֲנִינָא
הַזֶּקֶן, אֶפְשָׁר לְהִרְאוֹת כְּבוֹדוֹ מִי שְׁכֵתוֹב בּוֹ, כִּי לֹא יֵרָאֵי

הַאֲדָם וְחִי (שמות לג, כא), וְאֵת אֹמֶר שְׁמֵרָאָה כְּבוֹדוֹ לְכָל
בָּאֵי עוֹלָם. אָמַר לִיה: הָרִי כְּתִיב: כִּי שָׁמַשׁ וּמִגֵּן ה' אֱלֹהִים,
חֹן וְכְבוֹד יִתֵּן ה', לֹא יִמְנַע טוֹב לְהוֹלִכִים בְּתַמִּים (תהלים
פד, יב). מֶה הַמִּגֵּן מִגֵּן עַל בְּעָלָיו בַּשַּׁעַת מִלְחָמָה, אִם
הַקֹּדֶשׁ בְּרוּחַ הוּא מִגֵּן עַל בְּנָיו בְּאוֹתָהּ שְׁעָה. אָמַר רַבִּי
חֲנִינָא, בַּשַּׁעַת שֶׁהַקֹּדֶשׁ בְּרוּחַ הוּא יָדִין אֶת הָעוֹלָם,
תּוֹפְשָׁן לְדִין הֵן נִאֻלְהִיָּהֶם, וּמַעֲמִיד לָהֶם פְּרִטוּמִין, וּמִבִּיא
שְׁתֵּי הַלּוֹחוֹת שֶׁבֵּהֶן עֲשֻׁרַת הַדְּבָרוֹת, וְאֹמֶר לָהֶם, כָּלוּם
הַשְּׂגִיחוּ עֲלֵיכֶם. וְאֹמְרִים לִפְנֵינוּ, מִיּוֹם שֶׁבִּרְאֵת אֹתָנוּ, לֹא
הַשְּׂגִיחוּ עָלֵינוּ אֶלָּא עִמָּךְ יִשְׂרָאֵל בְּלִבְדִּי. הַמִּתְהַלְלִים
בְּאֵלִילִים, רָאוּ לִמְקַרָּא לֹא־מֶר, הַבּוֹטְחִים. מֶהוּ
הַמִּתְהַלְלִים. שְׁלֹא עָבְדוּ עֲבוֹדָה זָרָה עַד שֶׁנִּהְיָו כְּבוֹד זֶה
בְּזֶה. אָמַר לָהֶם הַקֹּדֶשׁ בְּרוּחַ הוּא, כָּל יוֹם אֶתֶם
מִתְבַּשְּׂשִׁין לִפְנֵי. יֵשׁ בְּכֶם שֶׁהֵן עוֹבְדִים לַיּוֹנִים, הַרְבֵּה יוֹנִים
נִשְׁחָטִים. יֵשׁ בְּכֶם שֶׁעוֹבְדִים לְלִבְנִים, הַרְבֵּה לִבְנִים
נִשְׁכָּרוֹת בְּשׁוּק. יֵשׁ בְּכֶם עוֹבְדִים לְדָגִים, הַרְבֵּה דָגִים
נִמְכָּרִים בְּשׁוּק. מִיֵּד הַקֹּדֶשׁ בְּרוּחַ הוּא מְבִישָׁן, שְׁנָאֵמֶר:
יִרְאוּ גוֹיִם וַיִּבְשׂוּ מִכָּל גְּבוּרָתָם, יִשְׁמִי יָד עַל פֶּה, אֲזַנֵּיהֶם
תִּתְּרֶשְׁנָה (מיכה ז, טז). אָמַר רַב חֲמַא בְּרַחֲמִינָא אָמַר רַב,
מֵאִי דְכְּתִיב: כָּל הַגּוֹיִם נִתְקַבְּצוּ וַיִּחְדְּדוּ וַיִּאָּסְפוּ לְאֵמִים מִי
בָּהֶם יִגִּיד זֹאת וְרֹאשׁוֹנוֹת יִשְׁמִיעֵנוּ יִתְנוּ עֲדִיהֶם וְגו' (ישעיה
מג, ט). לַעֲתִיד לְבֹא מְבִיא הַקֹּדֶשׁ בְּרוּחַ הוּא סֶפֶר תּוֹרָה
וּמִנִּיחוֹ בְּחִיקוֹ, וְאֹמֶר: כָּל מִי שֶׁעוֹסֵק בְּזֶה, יָבֹא וַיִּטֵּל
שְׁכָרוֹ. מִיֵּד מִתְקַבְּצִין כָּל הָאֲמוֹת וּבָאִין בְּעֶרְבוּבָא,
שְׁנָאֵמֶר: כָּל הַגּוֹיִם נִקְבְּצוּ וַיִּחְדְּדוּ. אָמַר לָהֶם הַקֹּדֶשׁ בְּרוּחַ
הוּא, אֵל תִּכְנָסוּ בְּעֶרְבוּבָא, אֶלָּא כָּל אָמָה וְאָמָה וְסוֹפְרִיָּה,
שְׁנָאֵמֶר: וַיִּאָּסְפוּ לְאֵמִים. נִכְנָסָה אֲדוֹם, אֹמֶר לָהֶם, בְּמָה
עֹסְקָתֶם אָמְרוּ לוֹ: הַרְבֵּה שְׁנוֹקִים תִּשְׁנֶנּוּ, הַרְבֵּה מְרַחֲצָאוֹת
עֹשִׂינוּ, כֶּסֶף וְזָהָב הַרְבֵּינוּ, וְהַפֵּל לֹא עֹשִׂינוּ אֶלָּא כְּדִי
שְׁיַעֲסְקוּ יִשְׂרָאֵל בְּתוֹרָה. אָמַר לָהֶם הַקֹּדֶשׁ בְּרוּחַ הוּא, כָּל
מֶה שֶׁעֹשִׂיתֶם, לְהִנָּאת עֲצָמְכֶם עֲשִׂיתֶם. שְׁנוֹקִים, לְהוֹשִׁיב
בְּהֵן זֹנוֹת. מְרַחֲצָאוֹת, לַעֲדוֹן בְּהֵן עֲצָמְכֶם. כֶּסֶף וְזָהָב, שְׁלִי
הוּא, שְׁנָאֵמֶר: לִי הַכֶּסֶף וְלִי הַזָּהָב נְאֻם ה' צָבָאוֹת (חגי ב,
ח). נִכְנָסָה מַלְכוּת פָּרַס, אֹמֶר לָהֶם, בְּמָה עֹסְקָתֶם.
אֹמְרִים לוֹ: הַרְבֵּה כְּרָכִים כְּבָשְׁנוּ, הַרְבֵּה גִשְׁרִים תִּשְׁנֶנּוּ,
הַרְבֵּה מִלְחָמוֹת עֹשִׂינוּ, וְכָל זֶה בְּשִׁבְלִי יִשְׂרָאֵל שְׁיַעֲסְקוּ
בְּתוֹרָה. אֹמֶר לָהֶם, כָּל מֶה שֶׁעֹשִׂיתֶם, לַצֶּרֶךְ עֲצָמְכֶם
עֹשִׂיתֶם. כְּרָכִים, לַעֲשׂוֹת בָּהֶם אֲנִיָּא. גִּשְׁרִים, לְטוֹל
מֶהֱם מְכָס. מִלְחָמוֹת, אֲנִי עֹשִׂיתִים, שְׁנָאֵמֶר: ה' אִישׁ
מִלְחָמָה (שמות טו, ג). כָּלוּם יֵשׁ בְּכֶם מַגִּיד זֹאת, שְׁנָאֵמֶר:
מִי בָּהֶם יִגִּיד זֹאת (ישעיה מג, ט). וְאֵין זֹאת אֶלָּא תּוֹרָה,
שְׁנָאֵמֶר: וְזֹאת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר שָׁם מֹשֶׁה (דברים ד, מד).
אֹמְרִים לִפְנֵינוּ, כָּלוּם נִתְּנָה לָנוּ וְלֹא קִבְּלֵנוּהָ. וַעֲלִיקוֹן הוּא

אומר, ויאמר, ה' מסיני בא ונרח משעיר למו וגו' (שם לג, ב). מלמד, שהחזירה הקדוש ברוך הוא על כל אמות העולם ולא רצו לקבלה. אמרו לפניו, כלום פתית הקר עלינו כגיגית פשם שעשית לישראל, שנאמר: ויתנצבו במחמת הקר (שמות יט, יז), ואמרת להם, אם תקבלו את התורה, מוטב. ואם לאו, שם תהא קבורתכם. שאילולי כן, לא קבלוה. אומר להן הקדוש ברוך הוא, נהלא אמרו מתחלה, נעשה ונשמע. אמרו לפניו, רבוננו של עולם, תנה לנו מראש ונעשה. אומר להם, מצנה קלה אני נותן לכם, אם אתם משמרים אותה, אופן לכם שכר בישראל. אומר להם, לכו עשו ספה. הולכין ועושין ספה כל אחד ואחד מהם. והקדוש ברוך הוא מוציא סמה מנרתיקה, וכל אחד ואחד מבעט בספתו ויוצא, שנאמר: ונתקה את מוסרותימו (תהלים ב, ג). והקדוש ברוך הוא יושב ומשחק עליהם, שנאמר: יושב בשמים יחקק (שם פסוק ד). וישתחוו לו כל אלהים (שם צז, ז). בשעה שידין את האמות, דן לאלהיהם עמהם, שנאמר: כי באש ה' נשפט וגו' (ישעיה סו, טז). כיון שאין יכולים לעמוד באש, פורחין והקדוש ברוך הוא יושב ומשלם עליהם מלאכים בקולרין ובשלישלאות ומשליכן לתוף האור, שנאמר: ולהט אותם היום הכא אחר ה' צבאות אשר לא יעזוב להם שרש וענף (מלאכי ג, יט). דבר אחר, וישתחוו לו כל אלהים, אומרים כל עובדי עבודה זרה לאלהיהם, בואו והשתחוו לפני הקדוש ברוך הוא, שאתם התעיתם אותנו. מיד, והאלילים כליל יחלף (ישעיה ב, יח), ועובדי עבודה זרה מורידן לגיהנם. לכה נאמר: יבואו כל עובדי פסל (תהלים צז, ז). והיה ביום ההוא נאם ה' פי שנים בה יכרתו יגועו (זכריה יג, ח), אלו האומרים, שתי רשויות בשמים. והשלישית יותר בה (שם), אלו ישראל שהן משלישית של עולם, בני שלשה אבות. דבר אחר, והשלישית יותר בה, שאין מתגלגלין בארצם אלא בגאולה שלישית. גאולה ראשונה, זו גאולת מצרים. גאולה שנייה, זו גאולת עזרא. השלישית, אין לה הפסק. אחר רבי שמלאי, שש מאות ושלש עשרה מצות נאמרו למשה בסיני, בא דוד והעמידן על אחת עשרה, שנאמר: ה' מי יגור באהליו (תהלים טו, א), וכל המזמור. בא ישעיה והעמידן על שש, שנאמר: הולך צדקות, ודובר מישרים, מאס בקצע מעשקות, נער בפיו מתמך בשחד, אוטם אָזְנוֹ משמוע דמים וגו' (ישעיה לג, טו). וכתוב בתורה, הוא מרומים ישפון, מצדות סלעים משגבו, לחמו נתן, מימי נאמנים. בא מיכה והעמידן על שלש, שנאמר: הגיד לה אדם מה טוב ומה ה' דורש ממך, כי אם עשות משפט, ואהבת חסד, והצנע לכת עם אלהיו (מיכה ו, ח). בא עמוס והעמידן על שנים, שנאמר: כי פה

אמר ה' לבית ישראל דרשוני וחי (עמוס ה, ד). בא חבקוק והעמידן על אחת, שנאמר: וצדיק באמונתו יחיה (חבקוק ב, ד).

במדבר רבה טו, יד. דבר אחר, עשה לה שתי תצוצות פסוק, זה שאמר הכתוב (משלי כד, כא): ירא את ה' בני ומלה, מהו ומלה, המליכהו עליה. דבר אחר, ומלה, המלה יצר טוב על יצר הרע שנקרא מלה, שנאמר (קהלת ט, יד): ובא אליה מלה גדול וסבב אתה. דבר אחר, ומלה, יכול אם יאמר לה המלה לה עבד עבודת פוכבים שתשמע לו, תלמוד לומר: ירא את ה', כה מציינו לנבוכדנצר שאמר לחנניה מישאל ועזריה לעבד עבודת פוכבים ולא שמעו לו, אמרו לו (דניאל ג, יח): לא להך לא איתנא פלחין וילצלם דהבא די הקימת לא נסגד. אמר להם נבוכדנצר (דניאל ג, יד): הוצא שדרה מישף ועבד גגו, אנטוס, אתמול אתם אומרים כל מי שהוא מבקש לקח לו עבודת פוכבים הנה הולך לירושלים, שנאמר (ישעיה י, י): ופסיליהם מירושלים ומשמרון, ועכשיו באתם לעשות עבודת פוכבים שלי צדו, הוצא שדרה מישף ועבד גגו, לא כה אמר לכם הקדוש ברוך הוא שתשמעו למלכות כל מה שהיא אומרת לכם, שנאמר (קהלת ח, ב): אני פי מלה שמר ועל דברת שבועת אלהים, אמרו לו מלה אתה עלינו למסים ולארנוניות, אבל לעבד עבודת פוכבים נבוכדנצר את וכלב שנים. (דניאל ג, טז): ענו שדרה מישף ועבד גגו ואמרין למלכא נבוכדנצר, לא אמרו אלא נבוכדנצר, (דניאל ג, טז יז): לא חשחין אנחנו על דנה פתגם להתבנות, הן אימי אלהים די אנתנא פלחין, ומן ידך מלכא ישיב (דניאל ג, יח): והן לא, אמרו לו, בין מציל ובין שאינו מציל (דניאל ג, יח): ידע להנא לה מלכא די לא להך לא איתנא פלחין, הני ירא את ה' בני ומלה. (משלי כד, כא): עם שונים אל תתערב, ועם אותן שאומרים שהן שני אלוהות בעולם אל תתערב להן, שסופן לאבד מן העולם, שנאמר (זכריה יג, ח): והיה בכל הארץ נאם ה' פי שנים בה יכרתו יגועו והשלישית יותר בה. ומה הן השלישית, אלו ישראל (ישעיה יט, כד): ביום ההוא יהיה ישראל שלישיה וגו' בקרב הארץ, הני ירא את ה' בני ומלה. וכל מי שהוא ירא מן הקדוש ברוך הוא סופו לעשות מלה, ממי אתה למד מאברהם, על ידי שנתגבר מן הקדוש ברוך הוא נעשה מלה, שנאמר (בראשית כב, יב): כי עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה, ומנן שנעשה מלה, שנאמר (בראשית יד, יז): אל עמק שנה הוא עמק המלה, מהו שנה, עמק המלה, שהשווה הכל ונטלו עצה וקצצו ארזים ועשו כסא והושיבוהו מלה עליהם. ולא

תאמר אברהם בלבד אלא אפילו משה שנתגברא מן הקדוש ברוך הוא נעשה מלך, לך קתיב: ירא את ה' בני וקלך.

(19 סנהדרין קיא עמוד א.) והיה בכל הארץ נאם ה' פי שנים בה יכרתו ויגועו והשלישית יותר בה אמר ר"ל שלישי של שם א"ל רבי יוחנן לא ניחא למרייהו דאמרת להו הכי אלא אפי' שלישי של נח.

(20 יד רמה שם.) והיה בכל הארץ נאום ה' פי שנים בה יכרתו יגועו [כו'] אמר ר' שמעון בן לקיש שלישי זרעו של שם בן נח והיינו זרעו של ארפכשד שיצא הימנו אברהם ואע"ג דארפכשד חומשא הוי דכתיב בני שם עילם ואשור כו' אפי' נפיש ליה זרעיה טפי מחד מהנך והו"ל תולתא ועל האי תולתא כתיב (שם) והבאתי את השלישית באש וצרפתים כצרוף את הכסף כו' ואשתכח דמימעטי ליה זרעו של ארפכשד טובא וקא מימעטי ישראל משום דישאל נפיש טפי מחד מתולתא בזרעיה. אמר ליה ר' יוחנן לא ניחא ליה למריהו דתימא להו הכי לצרפינהו לישראל (כוליה) [כולי האי] אלא שלישי של נח והיינו שם שיצא ממנו אברהם ואשם כתיב והבאתי את השלישית באש וכיון שצרף זרעו של שם ככסף וכזהב (ומצאו) [ויצאו] עילם ואשור ולוד וארם וגם אדום וישמעאל שבאין מזרעו של אברהם לסיגים וישאל לזהב סגור וכסף צרוף מזוקק שבעתים. ויש לפרש דר' יוחנן לאו אישראל לחודיהו קא קפיד אלא אאומות העולם קא קפיד נמי והכי מסתבר:

(21 מהרש"א שם.) שלישי של שם כו'. ופירש"י לדברי ר"ל נמצאו ישראל מתמעטין כו' ע"ש ולולי פירוש נראה דודאי גם הנשארים מן העובדי כוכבים הכשרים שבהם כמ"ש אח"כ והבאתי את השלישית באש ובחנתים וגו' ולא יותר מכלם בין מישראל בין מכשרי עובדי כוכבים אלא שלישי של שם וא"ל ר"י לא ניחא למרייהו דישאל ודכשרי עובדי כוכבים דלימא להו הכי שיתמעטו כ"כ וק"ל:

(22 חזא"ג מהר"ל.) אפילו שלישי של שם וכו'. נראה דהכי פירושו, שהכתוב אמר פי שנים יכרתו ושלישית יותר בה אפילו שלישי של שם, וממילא אפשר שגם בישראל נאמר פי שנים יכרתון כי לא הוציא הכתוב ישראל. ואין לפרש פי שנים רק בכל זרעו של שם וא"כ ישראל ג"כ בכלל ועוד לאו דוקא בזרעו של שם איירי, דא"כ יקשה לך היכי רמז שם דהא כתב סתם פי שנים יכרתו והשלישי יותר בה, אלא מה שאמר זרעו של שם היינו כי גנאי לומר והשלישית יותר על ישראל שיהיה

הרוב מן ישראל כלה ולכך נקט שם. אבל ר' יוחנן מוקי לה בזרעו של נח וממילא לא יגיע דבר זה לישראל, כי מה שאמר (היה) בכל הארץ פי שנים יכרתון והשלישית יותר בה הוא זרעו של שם, כי כבר נחלקו בני נח לג' חלקים ומכיון דנחלקו בני נח לג' חלקים י"ל פי שנים יכרתו מן בניו וישאר זרע שם שהוא שלישי, ומסתמא השתא אפשרות שישארו ישראל כלם. ואפשר לומר כי מה שאמר אפילו של שם היינו שם דוקא יכרת השלישי, אף כי זרעו של שם קרובים אל המציאות יותר שהם יותר קרובים אל ישראל נאמר עליו פי שנים יכרתו. ולא קשה היכן שם נרמז, אין זה קשיא דהרי פירושו פי שנים יכרתו מאותם שלא חלק הכתוב ביניהם ומהם פי שנים יכרתו, אבל יפת וחם כבר חלק הכתוב לחשוב כל אחד ואחד בפני עצמו אבל זרעו של שם שלא עשה הכתוב חלוק ולכך על זרעו של שם אמר פי שנים יכרתו ואז ישארו ישראל כלם וזה נראה נכון.

עץ יוסף לע"י סנהדרין שם. אמר ריש לקיש שלישי של שם. ריש לקיש לשיטתו שיתמעטו ישראל כדלעיל. לכן מפרש שלישי של שם ר"ל ישראל שיצאו משם בן נח פי' שנים בה יכרתו והשלישית יותר בה. וא"ל רבי יוחנן לא ניחא כו' אלא אפילו שלישי של נח. ר"ל אפילו מכל ב"נ יותר שלישי והם הכשרים והחסידים שבהם. אבל ישראל אפילו לא קיים אלא מצוה אחת כתקונה יוותר:

(23 פרש"י לסנהדרין שם ד"ה אמר ר"ל שלישי של שם -) שב' חלקים של כל העולם יהיו נכרתים וחלק ג' יותר בה ואיזה חלק שלישי כל שלישיות שיש לשלש אנו משלשין שמנח נפרדו כל העולם וג' בנים היו לו הרי שלישי בניו שם ושלישי של שם הוא ארפכשד כדכתיב בני שם עילם ואשור וארפכשד ולוד וארם ומסתמא בזרעו של ארפכשד יהיה שארית הואיל וישאל יוצאים ממנו ושלישי של ארפכשד שהוא שלישי של שם שהוא שלישי של נח יותר וכל העולם יכרת ולדברי ר"ל נמצאו ישראל מתמעטין ביותר שמארפכשד יצאו ישראל כדכתיב בפי' נח ארפכשד הוליד את שלח ושלח הוליד את עבר ועבר הוליד את פלג עד אברהם וכשאתה מחלק לג' חלקים זרעו של ארפכשד כגון בני ישראל וישמעאל שהן בני אברהם ובני לוט ובני הרן וכן שאר האומות שיצאו ממנו לג' חלקים שמא ישראל יהיו מרובין וקרובין להיות כנגד כולם ולא יגיעו כל זרע ארפכשד להיות פי שנים אא"כ ישראל משלימין רובן או חציין ונמצאו ישראל מתמעטין בתוך פי שנים: **לא ניחא ליה**

למרייהו - להקב"ה שאתה ממעט אותן כל כך אלא אפילו שלישי של נח כלומר מכל בני נח דהיינו מכל העולם כולו יותר השליש ומסתמא אותו חלק הג' שישראל בו יהיה שארית ואם אין ישראל מרובין כל כך להיות אחד מג' שבעולם יהיו הגרים וחסידיו עובדי כוכבים להשלים לשליש ואם הם מרובין להיות יותר מחלק השלישית יתמעטו קצת ומ"מ לרבי יוחנן אין ישראל מתמעטין כל כך כמו לדברי ר"ש בן לקיש מ"ר ל"א שלישי של שם והשלישית משמע שני שלישי לכך נאמר שלישיית שלישיית של שלישי לשם וכתוב ובני שם עילם ואשור וארפכשד וישראל מארפכשד הווי השלישית מארפכשד שהוא שלישי לשם יותר היינו שלישיית מישראל אלא שלישי שלישי של נח כלומר כולו ארפכשד יותר בה שהוא שלישי שלישי של נח דשם היה בן שלישי של נח דכתיב (בראשית י) ובני נח שם חם ויפת וארפכשד שלישי לשם ועיקר:

(27) תורה אור הוספות פרשת ויחי קב עמוד ב. והנה כתיב בשם ויפת ויקחו את השמלה על שכם שניהם כו'. וילכו אחורנית כו'. דהנה מ"ש אהפוך אל עמים שפה ברורה. אותן העמים. הם בני שם ויפת. דוקא. ולא חם אבי כנען. וכנזכר במדרש. דבאלף השביעי יהי שלישי בנ"א כלין ושני שלישי ישארו כו'. וביאור הדבר הוא מטעם הנ"ל לפי שבח"י אחוריים יבורר מהרע בתכלית. ויהי' שכם אחד כו'. וחם להיות נשרש בעומק הרע שאין לו בירור בתכלית עד שיתעלה לאחד כו'. אי אפשר לתיקונו. כ"א בכלייה כמ"ש באבוד רשעים כו'. וכמ"ש במ"א שיש גסות בקליפות שאין העלייה שלהם כ"א האיבוד וכליון שלהם זהו תיקונם ועילויים. כמ"ש להשמדם עדי עד כו'. אבל שם ויפת יבוררו מבחי' אחוריים שלהם. וכמ"ש וראו כל בשר.

יהל אור עמוד רל. והענין י"ל שיהי' הקליפה שומר לפרי ולא מתנגד והיינו כמו שהי' קודם חטא עה"ד בחי' ימי קדם ע' בשל"ה דיי"ט ע"ב. וי"ל כמו מט"ט נקרא אמר שומר בזהר תרומה קל"א לפי שהוא נמל דשכינתא ושומר הרגל כו'. או י"ל כי יצחק רצה לברך עשו שיהי' לגבי יעקב כמו זבולון אצל יששכר כו' וטעה בזה כי הוא קליפה קשה ומתנגד כו' אבל לעייל יוכל להיות בבחי' לאומים יהי' עד"ז וזהו והיו מלכים אומנין וזהו ישמחו וירננו לאומים כו'... וא"כ גוים ולאומים. בחי' גוים שרשם מע"כ שהם ברע ממש. ולאומים שרשם מהאור מקיף. ע"כ לא מצירים לצדיקים כו'. ועמ"ש ע"פ ומשית

יריעות עזים לאהל על המשכן. ועמ"ש מזה ע"פ ראשית גוים עמלק. שהקשו איך הוא ראשית. ושם פי' עפ"י המדרש תלים והילקוט תלים ע"פ הללו את ה' כל גוים שבחוהו כל האומרים שוים אותן ששיעבדו. והנה ראשית גוים עמלק שהוא גאה ביותר ונתגאה על הקב"ה כמ"ש במד"ה נשא פי"ג דרנ"א ג' ע"פ גאות אדם תשפילנו והשפלה שיהי' ואחריתו עדי אובד כמארז"ל הנחש אינו מתרפא לע"ל. אבל שאר הגוים ולאומים יהי' הללו את ה' כל גוים. כי תתעלה ק"ב ותהי שומר כו'.

אור התורה דברים חלק ד -סוכות- עמוד א'תשס"ז. ומ"ש כפל ל' גוים ולאומי' הענין הוא כי יש ב' מיני בירורי' הא' בחי' בירור הטוב מן הרע להעלותו למעלה ומה שלא יוכל להתברר נק' רע גמור הוא כלה ונאבד וז"ש באבוד רשעים רינה כנ"ל, והבירור הב' הוא לברר גם לבחי' הרע להיות גם הוא עולה ונכלל למע' באלקות וכמו לעתיד דכתי' אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לעבדו שכם א' פי' אהפוך אל עמים שיתהפכו מרע לטוב לגמרי ע"ד ענין בע"ת כשנמחל להם העוון והחטא לגמרי הרי הזדונות נעשה זכיות וכמ"ש אם יהי' חטאיכם כשנים כשלג ילבינו כו' ועד"מ מיתוק המים הרעי' ביפים שהמ"ר נעשה מתוק וכן ענין מחילת החטא והעון וכמ"ש וזרקתי עליכם מ"ט וזהו"ע לאהפכא חשוכא לנהורא ומרירו למיתקא כו'

ספר הערכים - חב"ד חלק ב ערך אומות העולם סי"א. מספר ג'. והם בני שם, בני חם ובני יפת. והם גי הבחינות, חסד (שם), גבורה (חם) ותפארת (יפת), והם כנגד ג' הקלופות שבערלה. ולכן בני חם הם גרועים מבני שם ויפת (אשר הם בבחי' גסות הרע בחום התאוה רעה ורציחה), כי עיקר יניקת החיצונים הוא מקו השמאל. שמקו הימין מסתעף קליפת נוגה שיש בה גם טוב, ומקו השמאל - ג' קליפות הטמאות לגמרי, שאין בהם טוב כלל. ולכן בני שם ויפת יתבררו לעתיד ובני חם יהיו כלים, כי להיותם מגקה"ט לגמרי, אין להם בירור, כי אם איבודם זהו תיקונם.

שם סי"ב סק"ג. באופן התייחסות אוה"ע להקב"ה - שלשה סוגים כלליים: א) חסידי אוה"ע. ויש בהם קצת ביטול לאלקות, לפי שמשגיגים הם איך שהש"י הוא בחי' העדר וביטול לגבי ה"אין"... ב) המודים במציאות ה' ומורדים בו ועוברים על רצונו. ועם היותם מורדים בו (וגם עוברים ע"ז) מודים הם על האמת. וכמו עבד המורד באדונו, שידוע ומודה שהוא עבד והוא אדונו ומלכו, רק

שאינו חפץ להיות בביטול אליו. וגם העובדים ע"ז, קרו ל' אלקא דאליקא, שאינם משוים אותו ית' עם אלקים אחרים ח"ו, רק מודים שהוא עילת כל העילות (ורק שאינם רוצים לעבדו). ... ג) הכופרים לגמרי במציאות האלקות, שאינם מאמינים בחידוש העולם. והם גרועים מעובדי ע"ז. סוג זה שבאוה"ע, לא יהי' להם עלי' גם לעתיד (כשאר הגוים - ראה להלן סעיף טו), כי אם - איבודם זהו תיקונם.

שם סט"ו. לעתיד לבא יתבררו האומות, כמ"ש אז אהפוך אל עמים שפה ברורה. כי הניצוצות דקדושה הנמצאים בהאומות, שמהם יונקים חיותם, יחזרו לקדושה, ובמילא יתהפכו אז גם אומות העולם.

לבחוקותי כו, ו. וְנִתְּנִי שְׁלוֹם בְּאַרְצִי וּשְׁכַבְתֶּם וְאֵין מִתְּרִיד וְהַשְׁבֵּתִי טָהָה רְעָה מִן־הָאָרֶץ וְתָרַב לֹא־מִעֲבָר בְּאַרְצְכֶם:

ספרא שם. "ושכבתם ואין מחריד" – לא יראים מכל בריה. "והשבתי חיה רעה מן הארץ" – ר' יהודה אומר מעבירים מן העולם. ר' שמעון אומר משביתן שלא יזקו. אמר ר' שמעון, אימתי הוא שבחו של מקום? בזמן שאין מזיקין או בזמן שיש מזיקין ואין מזיקים? אמור בזמן שיש מזיקים ואין מזיקים. וכן הוא אומר "מזמור שיר ליום השבת" – למשבית מזיקין מן העולם; משביתן שלא יזיקו.

יהל אור צב, א. מזמור שיר ליום השבת. בילקוט איתא. ליום השבת שמשבית מזיקין מן העולם שלא יזיקו וכמ"ש וגר זאב עם כבש. והענין כי מקודם בעת הבריאה לא היו קליפה מנגד לפרי כ"א אדרבה שומר לפרי ואח"כ ע"י החטא נעשה הקליפה מנגד לפרי וצריך לעשות בהם הזדככות שלא יהיו מנגדי לקדושה וזהו שמשבית מזיקין שלא יזיקו שאין הפי' להשבית לגמרי שלא יהיו כלל כ"א שלא יזיקו והוא בחי' אתהפכא חשול"נ....

צפנת פענח בחוקותי שם. והשבתי חיה רעה מן הארץ. ר' יהודה. אומר, מעבירים מן העולם. ר' שמעון אומר, משביתן שלא יזיקו. הנה בתו"כ פרשת בחוקותי על קרא דוהשבתי חי' כו' מביא שם פלוגתא דר' יהודה ור"ש אם ההשבתה ר"ל כמות הדברים, וס"ל לר' יהודה ואזיל לשיטתו דאין ביעור חמץ אלא שריפה, ר"ל דצריך שלא תהא הכמות, וכמבואר בירוש' פ"ב דפסחים השבתה שיהא בלא יראה כו', אבל ר"ש ס"ל דהשבתה הוי ג"כ ביטול איכות הדבר.

(28) רמב"ם הלכות מלכים פרק יא הלכה ד. ואם יעמד מלך מבית דוד הוגה בתורה ועוסק במצוות כדור אביו. כפי תורה שכתב ושבועל פה. ויכף כל ישראל לילך בה ולחזק בדרך. וילחם מלחמות ה'. הרי זה פתוקת שהוא משיח. (אם עשה והצליח ויבנה מקדש במקומו וקבץ גנתי ישראל הרי זה משיח בנצח. ויתקן את העולם כלו לעבד את ה' בנחמד שצאמר כי אז אהפך אל עמים שפה ברורה לקרא כלם בשם ה' וילעבדו שכם אחד):

(29) הקדמת הרמב"ם ב"מנין המצוות על סדר הלכות הרמב"ם". -ספר שופטים -הלכותיו ה' וזהו סידורן..... הלכות מלכים ומלחמותיהם.

כותרות בריש ספר שופטים. ספר שופטים והוא ספר ארבעה עשר הלכותיו חמש וזהו סידורן. הלכות סנהדרין.....הלכות מלכים ומלחמותיהם.

ריש הלכות מלכים. הלכות מלכים ומלחמותיהם יש בכלל שלש ועשרים מצוות.....

לקוטי שיחות חלק יח עמוד 276 הערה 38*. כ"ה בדפוס רימי הנ"ל. ווינציאה רפד. שי. בהכותרת דספר שופטים והל' מלכים". ובכת"י התימנים שם. וכי הוא שם (יבכמה כת"י) בהקדמת הרמב"ם בסופה בההלכות דספר שופטים והלכות מלכים ראה רמב"ם ספר המדע (ירושלים תשכ"ד). וש"נ.

(30) לקוטי שיחות שם הערה 37. כ"ה בדפוסים שלפנינו. אבל בכת"י ודפוסים הנ"ל (בהערה 3) בא כאן קטע שנשמט ואם לא הצליח כו", והתיבות ויתקן את העולם כו"י" הן באמצע דבריו שם, וכל הדברים האלו (של ישוע הנוצרי) ושל זה הישמעאלי.. אינן אלא ליישר דרך למלך המשיח ולתקן את העולם כולו כו". וראה שם בסיום לשונו. וראה לקמן בפנים סעיף טז.

לקוטי שיחות שם עמוד 283. ועד"ז איז מובן דער חידוש פון ויתקן את העולם כולו לעבוד את ה' ביחד", אויף וילחם מלחמות ה'.. ונצח כל האומות שסביביו", אז זיי גופא אָנערקענען דעם אמת פון מלכותו פון מלך המשיח [און ווי ס'איז מרומז ומפורש אין סיום ההלכה (וואס איז נשמט געווארן ע"י הצענזער) וכשיעמוד המלך המשיח באמת ויצליח וירום וי(נ)שא מיד הם כולן חוזרין ויודעים ששקר נחלו אבותיהם ושנביאיהם ואבותיהם הטעום"]. עס ווערט ביי זיי לקרוא כולם בשם ה' ולעבדו שכם אחד".

(32) לעיל עמוד 103. וועלכער וועט מתקן זיין את העולם כולו לעבוד את ה' ביחד שנאמר כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה' ולעבדו ⁷⁹ שכם אחד"

⁷⁹ כן הוא בדפוס הרמב"ם שראיתי, בב"ר ס"פ וישב, זח"א ס"פ נח. ובכ"מ. אבל בצפני (ג, ט) - ובתרגום שם: בלא וא"ו, לעבדו. ולכאורה גם נפק"מ בתוכן. וראה אוה"ת עה"פ וש"נ. ואופ"ל ששינוי ל' הכתוב (כיון ששינוי קטן הוא) כדי להסביר הכוונה, וכמו שמצינו עד"ז גם בפרש"י עה"ת וכו'. - ויתרה מזו מצינו: עליו הכתוב אומר כו' ומי כתיב כו' אין כתיב כה"ג כו' (ב"ק פא, סע"ב). ועפ"ז יתורץ שינוי ל' הכתוב בכ"מ ברמב"ם ועוד. ועפ"ז יל"פ ג"כ כו' כ שינויים כאלו בירוש', מתחיל בתחלתו: הלילה למשמר והיום למלאכה - ובקרא (נחמי' ד, טז וכן הוא גם בבבלי כאן): משמר" מלאכה". ואולי לא בכולם אפשר לומר כן - וידועים שו"ת הגאונים בזה - ליק, תרכ"ז - הובאו במבוא לש"ס ירוש' הנדפסים לאחרונה. וראה יד מלאכי כללי החי"ת סי' רפג ע"ד שינוי נוסחאות בפוסקים, וקרוב לסופו שדרך הפוסקים לשמור הענינים לא המלות ומי לנו גדול ממשה הלא הוא הרמב"ם כו' ואפ"ה מצאתי אליו בפ"י מהל' מת"ע ה"ג שכ' כו' אע"פ שאין פסוק זה בכל המקרא.. שנקט משמעות איזה פסוק אחר. ואכ"מ.

(33) פרק יב הלכה א. אל יעלה על הלב שבימות המשיח יבטל דבר ממנהגו של עולם. או יהיה שם חדוש במעשה בראשית. אלא עולם ממנהגו נהג. וזה שצאמר בישעיה (ישעיה יא, ו) "וגר זאב עם כבש ונמר עם גדי ירפץ" משל וחיידה. ענין הדבר שיהיו ישראל יושבין לבטח עם רשעי העולם המשולים כזאב ונמר. שצאמר (ירמיה ה, ו) "זאב ערבות ישדדם ונמר שקד על עריהם". ויחזרו כלם לדת האמת. ולא יגזלו ולא ישחיתו. אלא יאכלו דבר המתר בנחת עם ישראל. שצאמר (ישעיה יא, ז) "וארנה כבקר יאכל תבן". וכן כל פיוצא באלו הדברים בענין המשיח הם משלים. ובימות המלך המשיח ינדע לכל לאי זה דבר יהיה משל. ומה ענין רמזו בהן:

(39) לקוטי שיחות חלק ה עמוד 149. און דאס איז דאך אויך א הכנה צו ביאת משיח צדקנו, וואס לאחרי ביאתו און דורך אים וועט זיין קץ הגלות, און דערנאך - ווי דער רמב"ם זאגט עס קלאר און דייטליך וועט זיך אנהויבן די אתחלתא דגאולה און דערנאך די גאולה

האמיתית והשלמה, און דערנאך און דורך משיח'ן דוקא - קיבוץ גליות, בקרוב ממש בעגלא דידן.

(42) רמב"ם הלכות מלכים פרק ח הלכה י. משה רבנו לא הנחיל התורה והמצוות אלא לישראל. שצאמר (דברים לג, ד) "מורשה קהלת יעקב". ולכל הרוצה להתגבר משיאר האמות. שצאמר (במדבר טו, טו) "ככם כגר". אבל מי שלא רצה אין פופין אותו לקבל תורה ומצוות. וכן צנה משה רבנו מפי הגבורה לכף את כל פאי העולם לקבל מצוות שצאטווי בני נח. וכל מי שלא יקבל יהרג. והמקבל אותם הוא הנקרא גר תושב בכל מקום. וצריך לקבל עליו בפני שלישה חברים. וכל המקבל עליו למול ועברו עליו שנים עשר חדש ולא מל הרי זה כמן האמות:

(42) רמב"ם הלכות ע"ז פרק י הלכה ו. מפרנסים עניי עובדי פוכבים עם עניי ישראל מפני דרכי שלום. ואין ממחין בידי עניי עובדי פוכבים בלקט שכחה ופאה מפני דרכי שלום. ושואלים בשלומם ואפלו ביום חגם מפני דרכי שלום. ואין פופליו להן שלום לעולם. ולא יכנס לביתו של עובד פוכבים ביום חגו לתת לו שלום. מצאו בשוק נותן לו שלום בשפה רפה ובכבד ראש:

שם הלכות מילה פרק א הלכה ו. לקח עבד גדול מן העפוי"ם ולא רצה העבד למול מגלגליו עמו כל שנים עשר חדש. יתר על פן אסור לקימו פשהוא ערל. אלא חזור ומזכרו לעפוי"ם. ואם התנה עליו מתחלה והוא אצל רבו העפוי"ם שלא ימול אותו מתר לקימו והוא ערל. ובלבד שיקבל עליו שבע מצוות שצאטווי בני נח ויהיה כגר תושב. אבל אם לא קבל עליו שבע מצוות יהרג מיד. ואין מקבלים גר תושב אלא בזמן שהיובל נהג:

שם הלכות אסורי ביאה פרק יד הלכה ת. ואין מקבלין גר תושב אלא בזמן שהיובל נהג. אבל בזמן שהה אפלו קבל עליו כל התורה כלה חוץ מדקדוק אקד אין מקבלין אותו:

לקוטי שיחות חלק כו עמוד 134. נאך מער: פון דברי הרמב"ם איז מובן, אז דער חיוב אויף אידן לכוף את כל באי העולם כו"איז ניט פארבונדן מיט דער הלכה והוא שיקבל אותן מפני שצוה בהן הקב"ה בתורה כו: דער ראגאטשאווער זאגט, אז לשיטת הרמב"ם זיינען דא צוויי סוגים: (א) א גר תושב, וואס איז דוקא ווען קבל בב"ד (בפני שלשה חברים). (ב) א בן נח וואס איז ניט מקבל די ז' מצוות בב"ד, אדער בזמן הזה שאין היובל נהג (ובמילא אין מקבלין גר תושב") און איז מקיים די

ז' מצות - וואָס אויך עם מצווין עליו להחיותו. און וויבאלד אז אויך א' ב' נ' וועלכער איז ניט קיין גר תושב מצווין עליו להחיותו איז דאך מוכרח צו זאגן, אז דאס וואָס דער רמב"ם זאגט צוה משה רבינו לכוף לקבל מצות שנצטוו בני נח וכל מי שלא יקבל יהרג", מיינט ער דערמיט (ניט (דוקא) א קבלה בפני שלשה חברים" (בב"ד) אויף צו ווערן א גר תושב, נאָר אפילו) א קבלה (סתם) צו מקיים זיין די ז' מצות (דער דין פון ב'ן סתם). ד. ה. אז דער דין לכוף את כל באי העולם לקבל כו"א איז ניט פארבונדן מיט'ן דין פון גר תושב. ועפ"ז יומתק דיוק סדר לשון הרמב"ם אין דער הלכה הנ"ל, וז"ל: צוה משה רבינו מפי הגבורה לכוף את כל באי העולם לקבל מצות שנצטוו בני נח וכל מי שלא יקבל יהרג. והמקבל אותם הוא הנקרא גר תושב בכל מקום וצריך לקבל עליו בפני שלשה חברים". דערפון וואָס דער רמב"ם זאגט לכוף כו' לקבל מצות שנצטוו" און פירט ניט אויס גלייך (לקבל מצות שנצטוו) ויהיו כגרים תושבים" וכיו"ב (ע"ד לשונו במקום אחר) - איז משמע, אז דער ענין פון והמקבל אותם הוא הנקרא גר תושב" איז אן ענין בפ"ע, און ניט קיין פירוש (ותנאי) אין לכוף את כל באי העולם לקבל מצות שנצטוו בני נח". ופשיטא אז דער ציווי לכוף את כל באי העולם לקבל מצות שנצטוו בני נח" איז צוליב דעם גופא שיקבלו המצות שנצטוו עליהם, און ניט בכדי אז זיי זאלן ווערן א גר תושב, [און ווי עס איז אויך משמע פון כסף משנה: בנוגע אן עבד וואָס האט זיך ניט מל געווען זאגט דער רמב"ם מותר לקיימו ובלבד שיקבל עליו שבע מצות שנצטוו בני נח.. אבל אם לא קיבל עליו שבע מצות יהרג מיד" (וואָס דער טעם פון דעם איזי מצד דעם וואָס צוה משה כו' לכוף את כל באי העולם כו' וכל מי שלא יקבל יהרג"). דער ראב"ד איז אויף דעם משיג אין לנו עתה להרוג איש", זאגט דערויף דער כס"מ: אין כאן השגה על דברי רבינו .. ואם אין ידינו תקיפה בעונותינו לא מפני זה ה"ל להניח מלכתוב הדין". איז פון דעם מובן, אז דער דין צוה כו' לכוף כו' לקבל מצות כו' וכל מי שלא יקבל יהרג" איז א חיוב וועלכער איז בתוקפו אויך בזמן הזה, כשאין היובל נוהג, און אויך ווען אין ידינו תקיפה. משא"כ בנוגע א גר תושב פסק'נט דער רמב"ם אין מקבלין גר תושב אלא בזמן שהיובל נוהג".

43) לקוטי שיחות שם עמוד 140. ע"פ כל הנ"ל איז מובן דער תוקף הציווי וואָס ליגט אויף יעדן אידן צו מקיים זיין דאס וואָס צוה משה רבינו מפי הגבורה לכוף את כל באי העולם לקבל מצות שנצטוו בני נח" (דאע"פ אז דער דין פון גר תושב איז ניט שייך בזמן הזה - איז

אבער דער ציווי לכוף את כל באי העולם לקבל מצות" חל בכל זמן, אויך בזמן הזה", כנ"ל סעיף ד) - דאס איז א חלק און המשך צו מתן תורה וקבלת התורה של בנ"י, צו הנחיל התוהמ"צ" צו אידן. און דאס וואָס בזמן הזה אין יד ישראל תקיפה ובמילא קען מען ניט כופה זיין בדרכי כפי' בפועל ממש (וכש"כ - ניט באופן וואָס כל מי שלא יקבל יהרג"), פטר'ט דאס אבער ניט פון דעם חיוב לכוף" אין יעדן אופן האפשרי, בכפיית דברים, להמשיך לבם אל רצון קונם וחפץ צורם" און וויבאלד דער ציווי איז בתוקפו אויך בזמן הזה, און ס'איז א ציווי ניט אויף א מלך אָדער אויף ב"ד, נאר אויף יעדן וואָס יש בידו" לכוף [ווי ס'איז מוכח פון דעם דין הנ"ל (סעיף ד) בנוגע לעבד, וואָס דער כס"מ זאגט דעם טעם הכפי' שכיון שזה ברשות ישראל שהרי עבד הוא חייב לכופו לקבל שבע מצות" מצד דעם וואָס צוה משה כו' לכוף כל באי העולם כו'"], איז מובן, אז יעדער איינער וואָס האָט א מעגלעכקייט בזה, ובמכש"כ דער וואָס האָט א קשר (דורך מסחר וכיו"ב) מיט בני נח - דארף זיך משתדל זיין און משפיע זיין" אויף זיי מקבל זיין די שבע מצות שלהם.

45) רמב"ם הלכות מלכים סוף פרק י. שְׁנֵי עֶפְסוֹם שָׁבָאוּ לִפְנֵיהֶם לְדוֹן בְּדִינֵי יִשְׂרָאֵל וְרָצוּ שְׁנִיָּהּ לְדוֹן דִּין תוֹרָה דְּנִין. הָאֶחָד רוֹצֶה וְהָאֶחָד אֵינוֹ רוֹצֶה אֵין כּוֹפִין אוֹתוֹ לְדוֹן אֶלָּא בְּדִינֵיהֶן. הֵיךָ יִשְׂרָאֵל וְעֶפְסוֹם אִם יֵשׁ זְכוּת לְיִשְׂרָאֵל בְּדִינֵיהֶן דְּנִין לוֹ בְּדִינֵיהֶם. וְאֹמְרִים לוֹ כֹּה דִינֵיכֶם. וְאִם יֵשׁ זְכוּת לְיִשְׂרָאֵל בְּדִינֵיהֶן דְּנִין לוֹ דִּין תוֹרָה וְאֹמְרִים לוֹ כֹּה דִינֵינוּ. וְיִרְאֶה לִי שְׂאִין עוֹשִׂין כֹּן לְגַר תוֹשֵׁב אֶלָּא לְעוֹלָם דְּנִין לוֹ בְּדִינֵיהֶם. וְכֹן יִרְאֶה לִי שְׁנוֹהֲגִין עִם גְּרֵי תוֹשֵׁב בְּדִרְהָ אֶרֶץ וּגְמִילוֹת חֲסִדִּים כְּיִשְׂרָאֵל. שְׁהָרִי אֲנִי מְצוּיִן לְהַחְיוֹתוֹ שְׁנֶאֱמַר (דברים יד, כא) "לְגַר אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֶיהָ תִּתְּנֶנָּה נֶאֱכָלָה". וְזֶה שְׂאֶמְרוּ חֲכָמִים אֵין כּוֹפְלִין לְהֵן שְׁלוֹם בְּעֶכְסוֹם לֹא בְּגַר תוֹשֵׁב. אֶפְלוּ הָעֶכְסוֹם צוּוּ חֲכָמִים לְבַקֵּר חוֹלִיָּהֶם וְלִקְבֹּר מֵתֵיהֶם עִם מֵתֵי יִשְׂרָאֵל וּלְפָרְנֶס עֲנִיָּהֶם בְּכָלל עֲנִי יִשְׂרָאֵל מִפְּנֵי דְרָכֵי שְׁלוֹם. הָרִי נֶאֱמַר (תהילים קמה, ט) "טוֹב ה' לְכָל יֹרְחֵמִיו עַל כָּל מַעֲשָׂיו". וְנֶאֱמַר (משלי ג, יז) "דְּרָכֶיהָ דְרָכֵי נֵעַם וְכָל נְתִיבוֹתֶיהָ שְׁלוֹם":

גיטין סא עמוד א. ומחזיקין יְדֵי גוֹיִם בְּשִׁבְיעִית - אָבָל לֹא יְדֵי יִשְׂרָאֵל; וְשׂוֹאֲלִין בְּשִׁלוֹמָן, מִפְּנֵי דְרָכֵי שְׁלוֹם.

תוספתא ספ"ג. עיר שיש בה ישראל ועובדי כוכבים הפרנסין גובין מישראל ומעובדי כוכבים מפני דרכי

שלום ומפרנסין עניי עובדי כוכבים [ועניי] ישראל מפני דרכי שלום [מספידין] וקוברין מתי עובדי כוכבים מפני דרכי שלום [מנחמין] אבילי עובדי כוכבים מפני דרכי שלום.

(46) תהלים קמה, ט. טוב־יהנה לָלֶל וְרַחֲמֵי עַל־כָּל־מַעֲשָׂיו:

ב"מ פה עמוד א. וְאֶפִּילוּ הָכִי, יִסּוּרֵי דְרָבִי אֶלְעָזָר בְּרָבִי שְׁמַעוֹן עֲדִיפִי מְדָרְבִי. דְּאִילוּ רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרָבִי שְׁמַעוֹן מֵאֲהָבָה בָּאוּ וּמֵאֲהָבָה הִלְכוּ. דְּרָבִי, עַל יְדֵי מַעֲשֵׂה בָּאוּ וְעַל יְדֵי מַעֲשֵׂה הִלְכוּ. עַל יְדֵי מַעֲשֵׂה בָּאוּ מֵאִי הִיא – דִּהְיָה עֲגָלָא דְהָוָה קָא מְמַטוּ לִיהָ לְשַׁחֲיָתָהּ. אֲזַל תַּלְיָא לְרִישִׁיָּה בְּכַנְפֵיהָ דְרָבִי וְקָא בָכִי. אָמַר לִיהָ: זִיל, לְכָה נּוֹצְרָתָהּ. אָמַרִי הוֹאִיל וְלֹא קָא מְרַחֵם – לִיתוּ עָלֶיהָ יִסּוּרִין. וְעַל יְדֵי מַעֲשֵׂה הִלְכוּ, יוֹמָא סָד הָהָה קָא כְּנָשָׁא אִמְתִּיהָ דְרָבִי בֵיתָא, הָהָה שְׂדֵיָא בְּגִי פְרַפּוּשְׁתָּא וְקָא כְּנָשָׁא לְהוּ. אָמַר לָהּ: שְׂבִיקִינָהּ, כְּתִיב: "וְרַחֲמֵי עַל כָּל מַעֲשָׂיו", אָמַרִי: הוֹאִיל וּמְרַחֵם – בְּרַחֵם עָלֶיהָ.

(47) נח ז, כג. וַיִּמַּח אֶת־כָּל־הַיְקוּם וְאֶשְׁרָו עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה מֵאֲדָם עַד־בְּהֵמָה עַד־רֶמֶשׂ וְעַד־עוֹף הַשָּׁמַיִם וַיִּמָּחוּ מִן־הָאָרֶץ וַיִּשְׁאַר אֶד־נֹחַ וְאֶשְׁרָר אִתּוֹ בַּתֶּבֶה:

(48) שם ו, יג. וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים לְנֹחַ קֶזֶז כָּל־בְּשָׂר בָּא לִפְנֵי כִּי־מִלְאָה הָאָרֶץ חָמָס מִפְּנֵיהֶם וְהִגַּנִּי מִשְׁחִיתָם אֶת־הָאָרֶץ:

(49) שם יב. וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת־הָאָרֶץ וְהִנֵּה נִשְׁחָתָה כִּי־הִשְׁחִית כָּל־בְּשָׂר אֶת־דַּרְכּוֹ עַל־הָאָרֶץ:

(50) רמב"ם הלכות מלכים פרק ח הלכה יא. כָּל הַמִּקְבֵּל שִׁבְעַת מִצְוֹת וְנִזְקָה לַעֲשׂוֹתָן הָרִי זֶה מִחֲסִידֵי אֲמוֹת הָעוֹלָם. וַיֵּשׁ לוֹ חֶלֶק לְעוֹלָם הַבָּא. וְהוּא שְׂמִיכָל אוֹתָן וַיַּעֲשֶׂה אוֹתָן מִפְּנֵי שְׂצוּהָ בִּהְיוֹת הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא בַּתּוֹרָה וְהוֹדִיעָנוּ עַל יְדֵי מֹשֶׁה רַבְּנוּ שֶׁבְּגִי נֹחַ מִקֶּדֶם נִצְטוּוּ בִּהְיוֹת אֲבָל אִם עָשָׂאן מִפְּנֵי הַכְרַע הַדַּעַת אֵין זֶה גֵר תּוֹשֵׁב וְאִינוּ מִחֲסִידֵי אֲמוֹת הָעוֹלָם וְלֹא מִחֲכָמֵיהֶם:

שם הלכה י. מֹשֶׁה רַבְּנוּ לֹא הִנְחִיל הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת אֶלָּא לְיִשְׂרָאֵל. שְׁנָאֵמַר (דברים לג, ד) "מִוֹרָשָׁה קִהַלְתָּ יִצְחָק". וְלָכֵל הַרְוָצָה לְהַתְגַּיֵּר מִשְׁאֵר הָאֲמוֹת. שְׁנָאֵמַר (במדבר טו, טו) "כִּכְסֵם כָּגָר". אֲבָל מִי שֶׁלֹּא רָצָה אֵין כּוֹפִין אוֹתוֹ לְקַבֵּל תּוֹרָה וּמִצְוֹת. וְכֵן צִוָּה מֹשֶׁה רַבְּנוּ מִפִּי הַגְּבוּרָה לְכַף אֶת כָּל בָּאֵי הָעוֹלָם לְקַבֵּל מִצְוֹת שְׁנִצְטוּוּ בְּגִי נֹחַ. וְכָל מִי שֶׁלֹּא יִקְבֵּל יִהְיֶה. וְהַמִּקְבֵּל אוֹתָם הוּא הַנִּקְרָא גֵר תּוֹשֵׁב בְּכָל מְקוֹם. וְצָרִיךְ לְקַבֵּל עָלָיו בְּפָנֵי שְׁלִשָּׁה חֲבָרִים. וְכָל

הַמִּקְבֵּל עָלָיו לְמוֹל וְעָבְרוּ עָלָיו שְׁנַיִם עָשָׂר חֳדָשׁ וְלֹא מָל הָרִי זֶה כִּמֵּן הָאֲמוֹת:

(51) וירא יח, כה. חָלָלָה לָךְ מַעֲשֵׂת וּבְדָבָר הַזֶּה לִהְיוֹת צָדִיק עִם־רָשָׁע וְהִנֵּה כְּצִדִּיק פְּרָשָׁע חָלָלָה לָךְ הַשֹּׁפֵט כָּל־הָאָרֶץ לֹא יַעֲשֶׂה מִשְׁפָּט:

(52) שמות ה, כב. וַיָּשָׁב מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי לָמָּה הִרְעִיתָה לַעֲם הַזֶּה לָמָּה זֶה שְׁלַחְתָּנִי:

(53) ברכות ז עמוד א. הֵהוּא מֵינָא דִּהְיָה בְּשִׁבְבוּתִיהָ דְרָבִי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֹוי, הָהָה קָא מַצְעֵר לִיהָ טוּבָא בְּקֶרְאִי. יוֹמָא סָד שְׁקַל תְּרַגְּוּלָא, וְאִוְקָמִיהָ בֵּין פְּרַעֲיָה דְעֶרְסָא, וְעִינֵי בֵיהָ, סָבַר: כִּי מִטָּא הֵיאָה שְׁעִתָּא, אֶלְטִיָּהּ. כִּי מִטָּא הֵיאָה שְׁעִתָּא — גִּיָּים. אָמַר: שְׁמַע מִינָּהּ, לֹא אֹרַח אֶרְעָא לְמַעַבְדַּת הָכִי. "וְרַחֲמֵי עַל כָּל מַעֲשָׂיו" כְּתִיב.

(54) זכרי' יד, ט. וְהִנֵּה יְהוָה לְמָלְךְ עַל־כָּל־הָאָרֶץ בַּיּוֹם הַהוּא יְהוָה יְהוָה אֶחָד וְשִׁמּוֹ אֶחָד:

(55) ישעי' ל, כ. וְנָתַן לָכֶם אֲדֹנָי לָחֶם צָר וַיְמִים לָחֶץ וְלֹא־יִכְנַף עוֹד מוֹרְיָה וְהָיוּ עֵינֶיהָ רְאוּת אֶת־מוֹרְיָה:

(56) תניא פרק לו. וְהָהָה, תַּכְלִית הַשְׁתַּלְשּׁלוֹת הָעוֹלָמוֹת וַיִּרְדְּתָם מִמְּדֻרְגָּה לְמְדֻרְגָּה — אֵינוּ בְּשִׁבְלֵי עוֹלָמוֹת הָעֲלִיּוֹנִים, הוֹאִיל וְלָהֶם רִידָה מְאֹד פָּנִיו יִתְבָּרַךְ, אֶלָּא הַתַּכְלִית הוּא עוֹלָם הַזֶּה הַתַּתְּחוֹן, שְׁכָךְ עָלָה בְּרָצוֹנוֹ יִתְבָּרַךְ, לְהִיּוֹת נִחַת רוּחַ לְפָנָיו יִתְבָּרַךְ, כִּד אֶתְכַפֵּיָא סְטָרָא אֲחֵרָא וְאֶתְהַפֵּךְ חֲשׂוֹכָא לְנֹהָרָא — שְׁאִיר אֹרַח ה' אֵין־סוּף בְּרוּךְ־הוּא בְּמִקוֹם הַחֲשֵׁךְ וְהַסְטָרָא אֲחֵרָא שָׁל כָּל עוֹלָם הַזֶּה כּוֹלֵל, בְּיָתֵר שְׂאֵת וְיָתֵר עֲזָ וְיִתְרוֹן אֹרַח מִן הַחֲשֵׁךְ, מִהֲאֵרְתוֹ בְּעוֹלָמוֹת עֲלִיּוֹנִים, שְׁמַאִיר שָׁם עַל יְדֵי לְבוּשִׁים וְהַסְטָר פָּנִים, הַמְסַתֵּרִים וּמַעֲלִימִים אֹרֶץ־אֵין־סוּף בְּרוּךְ־הוּא שְׁלֵא יִבְטְלוּ בְּמִצִּיאוֹת.

(58) לקוטי תורה שה"ש לט עמוד ד. וְהִנֵּה שֵׁרֵשׁ הַנִּשְׁמוֹת הוּא מִבְּחִי' פְּנִימִיּוֹת הַחֲכָמָה וְשֵׁרֵשׁ נִשְׁמוֹת מִלֵּאכִי' הוּא מִבְּחִי' חִיצוֹנִיּוֹת כִּי הַמִּלֵּאכִים נּוֹלָדִים מִזִּיּוּג נִשְׁיָקִין דּוּו"ן שֶׁהוּא רוּחָנִי וְהִינּוּ שֶׁנִּמְשַׁכָּה הַשֹּׁפֵעַ כְּסֹדֵר הַהִשְׁתַּלְשּׁלוֹת, וְהָרִי נִתְבָּאֵר שֶׁבַה־שְׁתַּלְשּׁלוֹת אֵינוּ נִמְשָׁךְ רַק מִבְּחִי' חִיצוֹנִיּוֹת הַחֲכָמָה מִשָּׂא"כ הוֹלֵדֵת נִשְׂ"י לְהִיּוֹתָם מִזִּיּוּג גּוֹפָנִי שֶׁהוּא נִמְשָׁךְ יוֹתֵר בְּמַדְרָגָה וְהוּא גִשְׁמִי בְּעֶרֶךְ הֵנָּה נִעוּץ סוּפוֹ בַּתְּחִלָּתוֹ שֶׁבּוּ דוֹקָא נִמְשָׁךְ הָאֵרֶת הַפְּנִימִיּוֹת (וְע' בְּפִי' הָרֵאב"ד בִּס"י גְּבִי נִעוּץ סוּפֵן בַּתְּחִלָּתוֹ). וְיּוֹבֵן זֶה עַד"מ מִנֶּפֶשׁ הָאָדָם שֶׁבְּדַבּוּר יֵשׁ הָאֵרֶת וְהַתְּלַבְּשׁוֹת הַשֶּׁכֶל ע"י הַשְׁתַּלְשּׁלוֹת מִמַּחֲשָׁבָה כּו'

והוא רק חיצוניות השכל בלבד מפני שהפנימי א"א לו להתלבש כלל בהשתלשלות והרי אנו רואים שהמשכת הטפה הנולדת ממוח האב הוא מפנימי כח המשכיל עד שמוליד בדומה והוא פלאי לכאורה שהרי הדבור יותר רוחני, אלא שהיא הנותנת שהדבור להיותו רוחני וא"כ המשכת השכל בו הוא בדרך השתלשלות וקירוב ע"כ א"א רק בחי' חיצוניות, אבל בבחי' גשמיות יוכל להיות השראת הפנימיות כו' וכמ"כ יובן למשכיל למעלה להיות שהמלאכי נולדי מזיווג רוחני שהוא בבחי' השתלשלות הם רק מבחי' חיצוניות אבל נש"י שהם מזיווג גופני בחי' טפת אבא והיא דוקא מבחי' הפנימי דחכמה כנ"ל (ועמ"ש מזה בביאור ע"פ יונת כו' המתחיל הנה ארז"ל נובלו חכמה כו').

ספר המאמרים תרנ"ז עמוד קעז. אמנם בדרך כלל הרי עיקר ענין ההולדה מה שמיחוד דכר ונקבא יהי מציאות התהוות הולד הוא בכח אלקי דוקא שזהו ענין מה שכתוב זכר ונקבה בראם ויברך אותם, והיינו המשכת הכח והאור האלקי להיות ביחודם הולדת הולד כו'.

ספר המאמרים תרפ"ו עמוד רכ"ו. והנה ידוע דתחיית המתים יהי אחר ימות המשיח, דכן הוא הסדר דד' מדרי' אלו עוה"ז עוה"ב ימות המשיח ותחיה"מ, וכמאמר אין ערוך לך כו' בעוה"ז ואין זולתך כו' לחיי העוה"ב אפס בלתי כו' לימיהמ"ש ואין דומה לך כו' לתחיה"מ הרי תחיה"מ הוא אחרי ימות המשיח. דהנה בימות • המשיח יזדככו הגופים לגמרי מחומריותם כי יהי גמר ותשלום הבריור דעה"ד שיבורר לגמרי, וכמ"ש ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ, ובהעברת הטומאה מן הארץ ממילא יזדככו כל החומרי' והגשמי', עד שגם בבהמות וחיות תופסק הזוהמא שלהם, וכמ"ש לא ירעו ולא ישחיתו בכל הר קדשי, וכת' וגר זאב עם כבש ופרה ודוב תרעינה כו' ובפרט בגופי בנ"א שיהיו מזוככים ביותר, ומ"מ הרי יהיו גופים שיולדו מאב ואם גשמי' בתאווה גשמי' טבעי, והגם שלא תהי' תאווה חומרי' כלל ולא יהי' בזה שום תערובות רע, וכמ"ש בזהר • דאילנא דטו"ר יתעבר מעלמא כו', מ"מ יהי' התאווה ורצון הטבעי, והוא על דרך • כמו באדם הראשון קודם החטא שלא הי' תאווה חומרית כלל ומ"מ הי' רצון כמו הרצון לאכילה היינו לא בשביל למלאות תאוות נפשו כ"א בשביל חבור וקשור הנפש והגוף שנעשה ע"י האכילה, וכן הוא ביחוד וחיבור איש ואשה יהי' ברצון בשביל העמדת בנים. וזהו הטעם מה שאו"א נק' שותפים, וכמא'

ג' שותפים יש באדם אב ואם והקב"ה נותן בו נשמה, דלכאורה למה נק' או"א בשם שותפים, דהלא הכל הוא מהקב"ה, דלבד זאת שהנשמה היא חלק הקב"ה והיא העיקרי, דהגוף מצ"ע הוא הוה ונפסד כו' והעיקר הוא הנפש שהוא חלק הקב"ה, הנה גם יצירת הגוף הוא מהקב"ה, וכמ"ש אין צור כאלקינו וארז"ל אין צייר כאלקינו כו', והגם שזהו ענין טבעי הרי גם הטבע הוא מהקב"ה, שהקב"ה הטביע כך בזרע האדם להיות מזה הולדה, הנה לבד זאת הנה באמת יש בזה כח עליון כח אין סוף ב"ה שלמעלה מעלה מהטבע, שהרי אנו רואים בחוש שיש כמה בני אדם אנשים ונשים שהם בריאים ושלמים בתכלית הבריאות בבריאות גופם ואין בהם שום חסרון כלל בהנוגע אל ההולדה ומ"מ אינם מולידים, מובן מזה דגם מה שבנ"א מולידים אין זה רק מהטבע לבד שהרי הטבע הלזו ישנה בכל אדם, אלא שמלבד הטבע הרי נמשך בזה כח עליון מא"ס ב"ה להיות ההולדה, והיינו דלבד זאת מה שבכללות ענין ההריון והלידה הרי נראה בזה ענינים נפלאים שלמעלה מדרך הטבע שגם הרופאים היותר מומחים גלאו להבין זאת, הנה אנו רואים במוחש דלבד זאת דטבע זו שהטביע הקב"ה בזרע האדם שיהי' מזה הולדה (שאינו כמו הטבע דעולם, דהנה הטבע שבעולם הוא גם כן אלקות רק שהאלקות הוא מוסתר ונעלם, ובענין זה דהולדה (הריון ולידה) גם > הטבע הוא אלקות במוחש, הנה לבד זאת) הנה רואין בזה כח עליון כח א"ס ממש. וז"ש זכר ונקבה ברא אותם ויברך אותם אלקים ויאמר להם אלקים פרו ורבו כו', הרי הגם שהן זכר ונקבה בשלמות הטבע שהטביע הקב"ה בזרע האדם להוליד מ"מ צריכים עוד לברכה שיהיו פרים ורבים. וז"ע בעטרה שעטרה לו אמו ביום חתונתו, דביחוד דו"ן נמשך בחי' עטרה מלמעלה, הרי שהכל הוא בכח הקב"ה דוקא, א"כ למה נק' אב ואם בשם שותפים. אך הטעם מפני מה נק' או"א שותפים לפי שהן בעלי בחירה ורצון, ובזה הם שותפים בההולדה, וזהו הטעם דמצות כבוד אב ואם, דהאב ואם הם סבת היותו בעולם, ומהאי טעמא ברא מזכה אבא (סנהדרין ק"ד א') דהמצות ומעשים טובים שהבנים עושים הם זכות להאב ואם, וכל א' וא' מישראל מחוייב ללמוד את בנו תורה ולהדריכו בקיום המצות.

(59) ביאורי הזהר לאדמו"ר האמצעי ה עמוד ד. והנמשל מכל זה יובן גם כן למעלה ההפרש אשר בין הנשמות למלאכים דהנשמות נק' זרעין ומלאכים נק' אבין, דהיינו מפני שהנשמות שרשם מבחי' זיווג גופני מטפת יסוד ז"א הנק' אור זרוע לצדיק עליון הגם שהוא

בא בבחי' לבוש גשמי מ"מ שרשו מבחי' עצם המוחין כנ"ל בטפה גשמיות שיש בה כח המוליד חדש בדומה למשפיע מטעם זה, וע"כ גם הנשמה יש בכחה להוליד כידוע בזהררי דיש נשמות מעלמא דדכורא ויש מעלמא דנוקבא שמתייחדים זה בזה ומולידים והיינו הנפש אשר עשו בחרן כו', וגם הנשמות נק' מהלכים כמ"ש ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה, כי בהמהלך יש כח א"ס להלך ממדריגה למדריגה בלי שיעור כו', משא"כ המלאכים נק' עומדים בלי תוס' ובלי מגרעת ואין בהם כח המוליד להוליד חדשות כו', לפי ששרשן הוא מבחי' זיווג נשיקין שהוא מבחי' הבלים דרוחא ברוחא, והגם שהם רוחנים הרבה יותר מ"מ ההבלים הללו נמשכו רק מבחי' חיצוניות דחכמה ובינה, וכמו הבל הדבור שאי אפשר שיומשך בו בחי' עצם נקודת המושכל, וגם שיתקבל לפעמים במקבל אינו אלא דרך פרט אבל לא כל עצם הפנימיות שבמוחין כו', הרי אמרו חז"ל שכל דיבור שיצא מפי הקב"ה נברא ממנו מלאך להיות ששרשן רק מבחי' הבל הנשיקין דפה וע"כ אין בהם כח בחי' רבוי והתחדשות כלל להיות מתהווה ביחוד מלאך א' עם שני שום התהוות חדשה.

(60) אגה"ק ס"כ. ולפי מה שפתיב ב"ספר הגלגולים" פ"ק כ', הובא בלקוטי אפרים – מתלבשת תחלה הארה זו של ה"ק" דאור-אין-סוף באור האצילות שבפשטיה, וממנה לבריאה ויצירה שבפשטיה, ומתן לבחינת אור הנשמה דמלכות דמלכות דעשיה, ועל-ידי זה יש פח נעוץ בסיום הפלי דמלכות דמלכות דעשיה שביסוד העפר, והוא מאמר "תדשא הארץ וכו'", להיות פועל בקרב הארץ תמיד לעולם ועד – (בחינת אין-סוף, ולא בלבד בפשט ימי בראשית, כמאמר "ישרצו המים", ומאמר "תוצא הארץ נפש טיה", מחכמה דמלכות דמלכות דעשיה, שבו ימי בראשית האיר בעולם הזה הארה מאור-אין-סוף ב"סוד חנם", בלי העלאת "מזין נוקבין" קלל) – להצמיח עשבים ואילנות ופירות מאין ליש תמיד מדי שנה בשנה, שהוא מעין בחינת "אין-סוף", שאם יתקיים עולם הזה ריבוי רבבות שנים – יצמיחו מדי שנה בשנה.

(61) ישע' מט, כג. והיו מלכים אמנו ושרותיהם מינקותם אפים ארץ ישתחוו לו ונער רגליו ילכו וידעו פראגני יהיה אשר לא יגשו קני:

(62) שם סא, ה. ועמדו זרים ורעו צאנכם ובגו נכר אפרים וכרמיהם:

ברכות לה עמוד ב. רבי שמעון בן יוחאי אומר: אפרש אדם חורש בשעת חרישה, וזורע בשעת זריעה, וקוצר בשעת קצירה, ונדש בשעת דישה, וזורע בשעת הרוח, תורה מה תהא עליה? אלא בזמן שישראל עושין רצונו של מקום – מלאכתו נעשית על ידי אחרים, שנאמר: "ועמדו זרים ורעו צאנכם וגו'", ובזמן שאין ישראל עושין רצונו של מקום – מלאכתו נעשית על ידי עצמן, שנאמר: "ואספת דגנך". ולא עוד אלא שמלאכת אחרים נעשית על ידם, שנאמר: "ועבדת את אייבך וגו'".

(63) שבת לב עמוד ב. אמר ריש לקיש: כל הנהיר בציצית זוכה ומשמשין לו שני אלפים ושמונה מאות עבדים. שנאמר: "פה אמר ה' [צבאות] בימים ההם אשר יחזיקו עשרה אנשים מפל לשונות הגוים [והחזיקו] בכנף איש יהודי לאמר נלכה עמכם וגו'".

(64) אוה"ח כאן פסוק ית. ואם תאמר והלא אין לישראל אלא עשרה אומות ולמה אמר כל בני שת, הוא מה שגמר אומר והיה אדום ירשה וגו' ומעתה כל בני שת שבאו לזכותם יטהרו לנו באדום, ולזה וקרקר כל בני שת ולא אמר ומחץ כי לא יתאבדו כל האומות לעתיד לבא, ועליהם נאמר בנבואה (ישעיהו ס"ה:כ) הנער בן מאה שנה וגו'.

אוה"ח שם פסוק יט. ואם תאמר והלא אין לישראל אלא עשרה אומות ולמה אמר כל בני שת, הוא מה שגמר אומר והיה אדום ירשה וגו' ומעתה כל בני שת שבאו לזכותם יטהרו לנו באדום, ולזה וקרקר כל בני שת ולא אמר ומחץ כי לא יתאבדו כל האומות לעתיד לבא, ועליהם נאמר בנבואה (ישעיהו ס"ה:כ) הנער בן מאה שנה וגו'.

(65) זכרי' יד, ט. והנה יהנה למלך על-פליהארץ ביום ההוא יהנה יהנה אחד ושמו אחד:

פסחים נ עמוד א. "והנה ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהנה ה' אחד ושמו אחד". אטו האידנא לאו אחד הוא? אמר רבי אחא בר חנינא: לא פעולם הנה העולם הבא. העולם הזה, על בשורות טובות אומר: "ברוך הטוב והמטיב", ועל בשורות רעות אומר: "ברוך דיין האמת". לעולם הבא, כולו "הטוב והמטיב". "ושמו אחד". מאי "אחד"? אטו האידנא לאו שמו אחד הוא? אמר רב נחמן בר יצחק: לא פעולם הנה העולם הבא. העולם הזה, נכתב ביד ה' ונקרא באלף דלת. אבל לעולם הבא כולו אחד, נקרא ביד ה' ונקתב ביד ה'.

(66 זכרי' יג, ב.) וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא נֶאֱמָר יְהוָה צְבָאוֹת אֲכַרִּית אֶת־שְׁמוֹת הַעֲצִיבִים מִן־הָאָרֶץ וְלֹא יִזְכְּרוּ עוֹד וְגַם אֶת־הַנְּבִיאִים וְאֶת־רוּחַ הַטְּמְאָה אֶעֱבִיר מִן־הָאָרֶץ:

(69 פרש"י ואתחנן ו, ד.) ה' אלהינו ה' אחד. ה' שֶׁהוּא אֱלֹהֵינוּ עֵתָּה, וְלֹא אֱלֹהֵי הָאֲמוֹת, הוּא עֲתִיד לִהְיוֹת ה' אֶחָד, שְׁנֵאֲמַר (צפניה ג') כִּי אֶזְאָהֶפֶךְ אֶל עַמִּים שְׂפָה בְרוּרָה לְקַרְא כָּלֶם בְּשֵׁם ה', וְנֵאֲמַר (זכריה י"ד) בַּיּוֹם הַהוּא יְהוָה ה' אֶחָד וְשְׁמוֹ אֶחָד (ע' ספרי):

ספרי שם. דבר אחר ה' אלהינו עלינו ה' אחד על כל באי העולם, ה' אלהינו בעולם הזה ה' אחד לעולם הבא וכן הוא אומר (זכריה יד ט) והיה ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד סליק פיסקא

(70 פרש"י ר"פ בראשית. בראשית ברא אין המקרא הַזֶּה אוֹמֵר אֶלָּא דְּרַשְׁנִי, כְּמוֹ שֶׁדִּרְשׁוּהוּ רַבּוֹתֵינוּ בְּשִׁבְלֵי הַתּוֹרָה שֶׁנִּקְרְאוֹת רִאשִׁית דְּרָכָו (משלי ח'), וּבְשִׁבְלֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּקְרְאוֹ רִאשִׁית תְּבוּאָתוֹ (ירמיה ב'); וְאֵם פֶּאת לְפָרְשׁוֹ כְּפִשּׁוּטוֹ, כֹּךְ פָּרְשׁוֹ בְּרִאשִׁית בְּרִיאַת שָׁמַיִם וָאָרֶץ, וְהָאָרֶץ הֵיחָתָה תְּהוֹ נִבְהוּ וְחֻשָּׁף נִיאֲמַר אֱלֹהִים יְהִי אוֹר וְלֹא כָּאֵם הַמִּקְרָא לְהוֹרוֹת סֵדֶר הַבְּרִיאָה לֹאֲמַר שְׁאֵלֹו קִדְמוֹ, שְׁאֵם כָּאֵם לְהוֹרוֹת כֹּךְ, הֵיחָ לֹא לְכַתֵּב בְּרִאשׁוֹנָה בְּרִא אֶת הַשָּׁמַיִם וְגו' שְׁאֵין לָהּ רִאשִׁית בַּמִּקְרָא שְׁאֵינוֹ דְּבוּק לַתְּכָה שְׁלֹאֲחֶרֶי, כְּמוֹ בְּרִאשִׁית מְלָכֶת יְהוֹנָקִים (שם כ"ו), רִאשִׁית מְלָכֶתוֹ (בראשית י'), רִאשִׁית דְּגָנָהּ (דברים י"ח, ד'), – אִף כָּאֵן אֵתָהּ אוֹמֵר בְּרִאשִׁית בְּרִא אֱלֹהִים וְגו', כְּמוֹ בְּרִאשִׁית בְּרִא; וְדוּמָה לֹא תַחֲלַת דְּבַר ה' בְּהוֹשֶׁעַ (הושע א'), כְּלוֹמַר תַּחֲלַת דְּבוּרוֹ שֶׁל הַקִּבְ"ה בְּהוֹשֶׁעַ, נִיאֲמַר ה' אֵל הוֹשֶׁעַ וְגו'. וְאֵת לְהוֹרוֹת כָּאֵם שְׁאֵלֹו תַחֲלָה נִבְרָאוּ, וּפְרוּשׁוֹ בְּרִאשִׁית הַכֹּל בְּרִא אֵלֹו – גִּישׁ לָהּ מִקְרָאוֹת שֶׁמְקַצְרִים לְשׁוֹנָם וּמַעֲטִים תְּכָה אַחַת, כְּמוֹ כִּי לֹא סִגַר דְּלָתִי בְּטָנִי (איוב ג'), וְלֹא פָּרַשׁ מִי הַסּוֹגֵר וְכִמוֹ יִשָּׂא אֶת חֵיל דְּמִשְׁק (ישעיהו ח'), וְלֹא פָּרַשׁ מִי יִשְׁאָנֻ; וְכִמוֹ אִם יִתְרוֹשׁ בְּבָקָרִים (עמוס ו'), וְלֹא פָּרַשׁ אִם יִתְרוֹשׁ אֲדָם בְּבָקָרִים, וְכִמוֹ מַגִּיד מְרִאשִׁית אַחֲרִית (ישעיהו מ"ו), וְלֹא פָּרַשׁ מַגִּיד מְרִאשִׁית דְּבַר אַחֲרִית דְּבַר – א"כ, תָּמָה עַל עֲצָמָהּ, שֶׁהָרִי הַמִּים קִדְמוֹ, שֶׁהָרִי כְּתִיב וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת עַל פְּנֵי הַמַּיִם, וְעַדִּין לֹא גִלָּה הַמִּקְרָא, בְּרִיאַת הַמַּיִם מִתִּי הֵיחָתָה, הֵא לְמַדָּתָהּ, שֶׁקִּדְמוֹ הַמַּיִם לְאָרֶץ, וְעוֹד, שֶׁהַשָּׁמַיִם מֵאֵשׁ וּמַיִם נִבְרָאוּ, עַל פָּרָחָהּ לֹא לְמַד הַמִּקְרָא סֵדֶר הַמִּקְדָּמִים וְהַמְאַחֲרִים כְּלוּם:

תנחומא (באבער) י. שאל ר' נתן בן אלעזר את ר' שמואל, א"ל היאך ברא הקב"ה את העולם, א"ל ר'

שמואל כשביקש הקב"ה [לברוא] את העולם נתעטף באורה, שנאמר עוטה אור כשלמה (שם שם ב), אמר לו בלחישא אמרת לי, למה בלחישא, [א"ל] כשם שקיבלתי בלחישא, כך מסרתי לך בלחישא. א"ל ר' תנחומא בר אבא והלא כבר שמענו את ר' יצחק דורשה ברבים. מאימתי נתגדל הקב"ה, משברא שמים וארץ ובזכות מי בראו בזכות ישראל, שנאמר קודש ישראל לה' [ראשית תבואתה] (ירמיה ב ג). אמר ר' אבא בר כהנא תבואתה כתיב, ולמה אנו קורין תבואתו, שאין אנו אוכלין אלא מן התבואה ולא מן הקרן, שהוא קיימת לנו לעולם הבא. ד"א בזכות התורה נבראו שמים וארץ, שנאמר ואשים דברי בפיך [ובצל ידי כסיתך לנטוע שמים וליסוד ארץ (ישעיה נא ט"ז)]. ד"א בזכות ציון, שנאמר ולאמר לציון עמי אתה (שם שם).

אותיות דרבי עקיבא ב. ד"א - מה ת"ל בראשית? בשביל שלשה שנקראו ראשית, ואלו הן: תורה, וישראל, ויראה. תורה מנין? שנאמר ה' קנני ראשית דרכו (משלי י"ד), ישראל מנין? שנאמר קדש ישראל לה' ראשית תבואתה (ירמיה ב'), יראה מנין? שנאמר ראשית חכמה יראת ה' (משלי א'). תורה - בשביל ישראל, שנאמר עם זו יצרתי לי תהלתי יספרו (ישעיה מ"ד). ומנין שעם זו ישראל? שנאמר, עם זו קנית. ישראל - בשביל יראה, שנאמר ועתה ישראל מה ה' אליהך שואל מעמך כי אם ליראה את ה' אליהך.

(71 נצבים ל, ג.) וְשָׁב יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֶת־שְׁבוּתָהּ וְרִחַמָּהּ וְשָׁב וְקִבְּצָהּ מִכָּל־הָעַמִּים אֲשֶׁר הִפְצִצָהּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ שְׁמָהּ:

רש"י ד"ה ושב ה' אליהך את שבותך. הֵיחָ לֹא לְכַתֵּב "וְהַשִּׁיב" אֶת שְׁבוּתָהּ, רַבּוֹתֵינוּ לְמַדּוּ מִכָּאֵן כְּפִיכּוֹל שֶׁהַשִּׁיבָנָה שְׁרוּיָה עִם יִשְׂרָאֵל בְּצִרַת גְּלוּתָם, וְכַשְׁנִגְאָלִין הַכְּתִיב גְּאֻלָּה לְעַצְמוֹ – שֶׁהוּא יוֹשֵׁב עִמָּהֶם. וְעוֹד יֵשׁ לֹאֲמַר שֶׁגְּדוּל יוֹם קְבוּץ גְּלוּת וּבִקְשִׁי, כְּאֵלֹו הוּא עַצְמוֹ צָרִיד לִהְיוֹת אוֹחֵז בְּיָדֵיו מִמֶּשׁ אִישׁ מִמְּקוֹמוֹ, כְּעֶנְיָן שְׁנֵאֲמַר (ישעיהו כ"ז) "וְאַתֶּם תִּלְקְטוּ לְאַחַד אֶחָד בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", וְאִף בְּגְלוּת שְׁאֵר הָאֲמוֹת מְצִינוּ כֵּן (ירמיהו מ"ח) "וְשִׁבְתִּי שְׁבוֹת מוֹאָב":

לקוטי שיחות חלק ט עמוד 180. אָבַעַר דָּא שְׁטַעלֵט זִיךְ אַ שְׂאֵלָה בֵּינָם בֵּן חֲמֵשׁ לְמַקְרָא: אויב קיבוץ גלויות איז א שווערע זאך, איז דאך דאס ניט פארבונדן מיט קיבוץ גלויות פון אידן דוקא [ואדרבא: וויבאלד אז אלע אידן זיינען כאיש אחד, איז דער קיבוץ פון אידן גרינגער ווי דער קיבוץ פון גוים, להבדיל, וואָס זיי האָבן ניט קיין

שייכות צווישן זיך] היינט פֿאַרוואָס איז דער פסוק מדגיש אַז דער ושב" איז ווייל הוי' (איז) אלקיד? דערפאר איז רש"י מאריך ומפרט און בריינגט דעם באַטרעפֿענדעם פסוק: גדול יום קיבוץ גליות ובקושי כאילו הוא עצמו צריך להיות אוהז בידיו ממש איש איש ממקומו כענין שנאמר ואתם תלוקטו לאחד אחד בני ישראל (בא בני ישראל איז דא אויך דער ענין פון איש איש ממקומו "י) ואף בגליות שאר האומות מצינו כן שנאמר ושבתי את שבות בני עמון" (וואָרום ס'איז גדול כו' (דארף זיין) הוא עצמו) ותו לא (ניט תלוקטו לאחד אחד).

73) קידושין כג עמוד ב. ובלבד שיהא הפסך משל אחרים. גימא בְּהָא קְמִיפְלִיגִי: דְּרַבִּי מֵאִיר סָבַר: אִין קִנְיָן לְעֵבֶד בְּלֹא רְבוֹ, וְאִין קִנְיָן לְאִשָּׁה בְּלֹא בְּעֻלָּה. וְרַבְּנָן סָבְרִי: יֵשׁ קִנְיָן לְעֵבֶד בְּלֹא רְבוֹ, וְיֵשׁ קִנְיָן לְאִשָּׁה בְּלֹא בְּעֻלָּה. אָמַר רַבָּה אָמַר רַב שְׁשֵׁת: דְּכוּלִּי עֲלָמָא אִין קִנְיָן לְעֵבֶד בְּלֹא רְבוֹ, וְאִין קִנְיָן לְאִשָּׁה בְּלֹא בְּעֻלָּה. וְהֵכָא בְּמֵאִי עֲסָקִינוּ, דְּאִקְנִי לִיהָ אַחֵר מִנָּה, וְאָמַר לִיהָ: "עַל מְנַת שְׂאִין לְרַבָּה רְשׁוּת בּוֹ". רַבִּי מֵאִיר סָבַר: כִּי אָמַר לִיהָ "קִנִּי" – קִנִּי עֵבֶד וְקִנִּי רַבִּיָּה. וְכִי אָמַר לִיהָ "עַל מְנַת" – לֹא כְּלוּם קָאָמַר לִיהָ. וְרַבְּנָן סָבְרִי: כִּינּוּ דְּאָמַר לִיהָ "עַל מְנַת" – אִהְיֶה לִיהָ תְּנָאִיָּה. וְרַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר: כֹּל כִּי הָאִי גִּוּנָא דְּכוּלִּי עֲלָמָא לֹא פְּלִיגִי דְּקִנִּי עֵבֶד וְקִנִּי רַבִּיָּה, וְהֵכָא בְּמֵאִי עֲסָקִינוּ, כְּגוֹן דְּאִקְנִי לִיהָ אַחֵר מִנָּה וְאָמַר לִיהָ: "עַל מְנַת שְׂתַצָּא בּוֹ לְחִירוּת". רַבִּי מֵאִיר סָבַר: כִּי אָמַר לִיהָ "קִנִּי" – קִנִּי עֵבֶד וְקִנִּי רַבִּיָּה. וְכִי אָמַר לִיהָ "עַל מְנַת" – לֹא כְּלוּם קָאָמַר לִיהָ. וְרַבְּנָן סָבְרִי: לְדִידֵיהָ נִמְיָ הָא לֹא קָא מְקִנִּי לִיהָ, דְּהָא לֹא אָמַר לִיהָ אֶלָּא "עַל מְנַת שְׂתַצָּא בּוֹ לְחִירוּת".

74) לקוטי שיחות חלק יח עמוד 165. און פון דעם וואָס מ'זאגט כעת יאמר ליעקב, אז דער עת" דלעתיד וועט זיין גלייך צו דער עת הידועה, דער זמן פון מ"ת - איז מובן, אז פונקט ווי ביי מ"ת האָבן אידן געלערנט תורה פון דעם אוי בערשטן אליין (די עשרת הדברות וואָס מ'האט געהערט פון אויבערשטן), עד"ז עתיד להיות, אז מ'וועט לערנען תורה מפיו, פון דעם אויבערשטן און וויבאלד אז חיבה בגלוי דריקט זיך אויס אין פארגלייך צו אנדערע, וואָס לגבי זיי איז חיבתן נכרת" (כנ"ל בפרש"י), במילא איז מובן, אז בשעת עס רעדט זיך וועגן לימוד התורה (וואָס אומות העולם האבן דערצו בכלל קיין שייכות ניט), מוז מען זאגן אז אין דעם איז דער גילוי החיבה אין פארגלייך לגבי מלאכי השרת,

אפילו לגבי די מלאכים וואָס זייער ענין איז לשרת" כביכול דעם אויבערשטן ד.ה. אז אויך לגבי דעם ווי די מלאכים זיינען משרת וועט זיין ניכר די חיבה פון אידן, לערנענדיק תורה מפיו פון אוי בערשטן - והם ישאלו להם מה פעל אל עפ"ז איז פארשטאנדיק וואָס בהמשך צו דעם וואָס ראויים הם לברכה" מטעם כי לא נחש ביעקב" האט בלעם מוסיף געווען און באווארענט, אז דאָס וואָס ס'קען ניט שולט זיין אַ קללה אויף די אידן איז ניט ווייל ער איז (א פחות) א מנחש וקוסם און זיי זיינען לא נחש", נאר מצד דעם עצם מעלה פון אידן, וואָס עס וועט נתגלה ווערן חיבתם אז מחיצתן לפנים ממלאכי השרת".

לקוטי שיחות חלק כ עמוד 139. דערמיט קען מען אויך מסביר זיין די פלוגתא צווישן דעם רמב"ם און ראב"ד אין דעם דין פון שחיטת עכו"ם: דער רמב"ם פסק'נט שחיטת עכו"ם נבילה ומטמאה במשא מד"ס שהרי .. טומאת ע"ז וטומאת תקרובתה מדבריהם". דער ראב"ד איז דערויף משיג און זאגט: עכו"ם הם כבהמות ואין מטמאין ואין מיטמאין עם הדומה לחמור הן גוים כמר מדלי ואת כולם ישא רוח והחושב אותם לכלום אסף רוח בחפניו". איז מבאר דער ראגאטשאווער די השגת הראב"ד: ווען איז שחיטה מקלקל (און מאכט פאר נבילה) - דוקא אויב דער שוחט איז א מציאות (תורנית -) ע"פ הלכה, משא"כ עכו"ם זיינען רוח", העדר, און דערפאר קען זייער שחיטה ניט אויפטאן (א פעולה - תורנית ובמילא -) דעם דין פון נבילה לטמא [און שחיטת עכו"ם נבילה איז מצד דעם וואָס שחיטת עכו"ם איז ניט קיין שחיטה, ובמילא איז עס נבילה ווי א מתה מאל"י]: משא"כ דער רמב"ם זאגט אַז שחיטת עכו"ם נבילה ומטמאה כו' מד"ס", ווייל ער האלט אַז אַן עכו"ם איז א מציאות ע"פ הלכה. וע"פ הנ"ל קען מען זאָגן הסברת הפלוגתא: לדעת הראב"ד, הגם אז די מציאות פון בני נח איז בשביל ישראל כו", איז דאָס אָבער אין אַן אופן אַז זיי בלייבן אַן ענין טפל און באַקומען ניט קיין חשיבות תורנית, במילא רעכענען זיי זיך ניט אַ מציאות ע"פ הלכה; משא"כ דער רמב"ם האלט, אַז דאס וואָס זיי זיינען בשביל ישראל כו' איז אין אַן אופן אַז זיי באַקומען אַ שייכות צו דער חשי" בות פון תורה וישראל, ביז אַז זיי ווערן בגדר מציאות ע"פ הלכה.

75) רמב"ם הלכות תשובה פרק ט הלכה ב. ומפני זה נתאוו כל ישראל נביאייהם וחסדייהם לימות המשיח כדי שיגוהו ממלכות שצאין מניחות להן לעסק בתורה

ובמציאות פהגן. וימצאו להם מרגוע וירבו בקבוצה כדי שיזכו לחיי העולם הבא. לפי שבאותן הימים תרבה הדעה והתקבצו שפאמר (ישעיה יא ט) "פי מלאה הארץ דעה את ה'". ונאמר (ירמיה לא לג) "ולא ילמדו איש את אחיו ואיש את רעהו". ונאמר (יחזקאל לו כו) "והקדתי את לב האבן מבשרכם". מפני שאותו המלך שיעמד מנרע דוד בעל חכמה יהיה יתר משלמה. ונביא גדול הוא קרוב למשה רבנו. ולפיכך ילמד כל העם יורה אותם דרך ה'. ונבואו כל הגוים לשמעו שפאמר (ישעיה ב ב) "ויהיה באחרית הימים נכון יהיה הר בית ה' בראש ההרים". וסוף כל השכר פלו והטובה האחרונה שאין לה הפסק וגרעון היא חיי העולם הבא. אבל ימות המשיח הוא העולם הזה ועולם כמנהגו הולך אלא שהמלכות תחזור לישראל. וכבר אמרו חכמים הראשונים אין בין העולם הזה לימות המשיח אלא שעבוד מלכות בלבד:

הקדמת הרמב"ם לפרק חלק. ועתה אחל לדבר במה שכוונתי לו הוי יודע כי כמו שלא ישיג הסומא עין הצבעים ואין החרש משיג שמע הקולות ולא הסריס תאות המשגל כן לא ישיגו הגופות התענוגים הנפשיות וכמו שהדגים אינם יודעים יסוד האש לפי שהיותם ביסוד המים שהם הפכו כן אינו נודע בזה העולם הגופני תענוג העולם הרוחני אבל אין אצלנו בשום פנים תענוג זו זולתי תענוג הגוף בלבד והשגת החושים מן המאכל והמשתה והמשגל וכל מה שזולתו אלה הוא אצלנו בלי מצוי ואין אנו מכירין אותו ולא נשיג אותו בתחלת המחשבה אלא אחר חקירה גדולה. וראוי להיות כן לפי שאנחנו בעולם הגופני ולפיכך אין אנו משיגים אלא תענוגיו הגרועים הנפסקים אבל התענוגים הנפשיים הם תמידים עומדים לעד אינם נפסקים ואין ביניהם ובין אלו התענוגים יחס ולא קורבה בשום פנים ואין ראוי אצלנו בעלי התורה ולא אצל האלהים מן הפילוסופים שנאמר שהמלאכים והכוכבים והגלגלים אין להם תענוג אבל באמת שיש להם תענוג גדול במה שהם יודעים ומשיגין באמיתת הבורא יתברך ובוזה. הם בתענוג תמידי שאינו נפסק ואין תענוג גופני אצלם ואינם משיגין אותו לפי שאין להם חושים כמונו ששיגו בהם מה שאנו משיגין אותו וכמו כן אנחנו כשיזדכך ממנו מי שיזדכך ויעלה לאותם מעלה אחר מותו אינו משיג התענוגים הגופנים ואינו רוצה בהם אלא כעין שירצה המלך שהוא גדול הממשלה שיתפשט ממלכותו וממשלתו ויחזור לשחק עם הנערים בכדור כשהיה עושה לפניו מן המלכות וזה בקטנות שניו כשלא היה מבחין בין מעלת שני הענינים כמו שאנחנו היום משבחין ומנשאים תענוגי הגוף ולא

תענוגי הנפש. וכשתבונן בענין שני אלה התענוגים תמצא פחיתות האחת ומעלת השניה ואפילו בעולם הזה. וזה כי אתה מוצא רוב בני האדם כלם מיגיעים נפשיותיהם וגופותיהם בעמל ויגיעה שאין למעלה מהם כדי שיגיע לו מעלה וכבוד ושינשאוהו בני אדם והנאה זו אינה הנאת מאכל ומשתה וכמו כן הרבה מבני אדם בוחר להנאם מאויביו יותר מהשיג הרבה מתענוגי הגוף והרבה מבני אדם מתרחקים מן הגדול שבתענוגי הגוף מיראתו שישגיגו מזה חרפה ובושת מבני אדם או לפי שמבקש שיהא לו שם טוב ואם ענינו כן בעוה"ז הגופני כ"ש בעולם הרוחני והוא העוה"ב שנפשותנו משכילות שם מידעת הבורא יתברך כמו שמשכילות הגופנים העליונים או יותר ואותו תענוג לא יחלק לחלקים ולא יסופר ולא ימצא משל למשול בו אותו התענוג אלא כמו שאמר הנביא ע"ה (ע' תוי"ט אהלות פ"א) כשנפלאו בעיניו גדולת הטוב ההוא ומעלתו אמר מה רב טובך אשר צפנת ליראיך וכן אמרו ע"ה (ברכות יז:) העוה"ב אין בו לא אכילה ולא שתיה ולא רחיצה ולא סיכה ולא תשמיש אלא צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם ונהנים מזיו שכינה. רוצה לומר באמרו ועטרותיהם בראשיהם השארות הנפש בקיום המושכל להם והוא הבורא יתברך והיות הוא רוצה לומר המושכל והוא דבר אחד כמו שזכרוהו גדולי הפילוסופים בדרכים יארך ביאורם בכאן. ואמרו ונהנים מזיו שכינה רצוני לומר שאותן הנשמות מתענגות במה שמשגיגות ויודעות מאמתת הבורא יתברך כמו שמתענגות חיות הקודש ושאר מדרגות המלאכים במה שהם משיגים ויודעים ממציאותו....

(76) פרש"י זכרי' שם ד"ה והשלישית יותר בה. יתגירו ויחיו:

רמב"ם הלכות מת"ע רפ"י. חזבין אנו להזהר במצוות צדקה יותר מכל מצוות עשה. שהצדקה סימן לצדיק ונרע אברהם אבינו שפאמר (בראשית יח יט) "כי ידעתי למען אשר יצוה את בנני" (בראשית יח יט) "לעשות צדקה". ואין פסא ישראל מתפונן ודת האמת עומדת אלא בצדקה שפאמר (ישעיה נד יד) "בצדקה תכונני". ואין ישראל נגאליו אלא בצדקה שפאמר (ישעיה א כז) "ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה":

שם הלכות חגיגה פרק ג הלכה א. מצוות עשה להקהיל כל ישראל אנשים ונשים וטף בכל מוצאי שמיטה בעלותם לרגל ולקרות באזניהם מן התורה פרשיות שהן מן רזות

אותן במצות ומסזקות ידיהם בדת האמת. שפאמר (דברים לא י) "מקץ שבע שנים במעד שנת השמטה בחג הסוכות" (דברים לא יא) "בבוא כל ישראל לראות וגו'" (דברים לא יב) "הקהל את העם האנשים והנשים והטף וגרף אשר בשפריד" וגו':

שם הלכה ו. וגרים שאינן מפירין חבין להכין להם ולהקשיב אצלם לשמע באימה ויראה וגילה ברעדה פיוס שנתנה בו בסיני. אפלו חכמים גדולים שיודעים כל התורה פלה חבין לשמע בכונה גדולה יתרה. ומי שאינו יכול לשמע מכון לבו לקריאה זו שלא קבעה הכתוב אלא לחזק דת האמת ויראה עצמו פאלו עתה נצטנה בה ומפי הגבורה שומעה. שהמלך שלים הוא להשמיע דברי האל:

שם הלכות מלכים ספ"ד. כל הארץ שפוכש הרי היא שולו ונותן לעבדיו ולאנשי המלחמה פפי מה שירצה. ומנית לעצמו פפי מה שירצה. ובכל אלו הדברים דינו דין. ובכל יהיו מעשיו לשם שמים. ותהיה מלחמתו ומחשבתו להרים דת האמת. ולמלאות העולם צדק. ולשפר זרוע הרשעים ולהלחם מלחמות ה'. שאין ממליכין מלך תחלה אלא לעשות משפט ומלחמות. שפאמר (שמואל א ח כ) "ושפטנו מלכנו ונצא לפניהם ונלחם את מלחמתנו":

לעיל עמוד 195. בנוגע דעם תפקיד פון א מלך זאגט דער רמב"ם: ותהי מגמתו ומחשבתו להרים דת האמת ולמלאות העולם צדק ולשבור זרוע הרשעים ולהלחם מלחמות ה' שאין ממליכין מלך תחלה אלא לעשות משפט ומלחמות". ד. ה. אז מלכות (ביי אידן) איז ענינה ניט סתם צו באזארגן דעם עם מיט צרכים גשמיים כו', נאר דאס אלץ הייבט זיך אן און איז פארבונדן מיט קיום והרמת התורה - להרים דת האמת", דורכצופירן די משפטי התורה ⁴⁵, ביז אז אויך די מלחמות וואס ער דארף פירן זיינען זיי מלחמות ה'.

⁴⁵ בדרשות הר"ן (שבעה ערה (3) שאין משפטי המלך מצד חכמת התורה רק הוראת שעה לתיקון המדינה ואינו משפטי התורה. אבל ראה בארוכה שו"ת אבני נזר יו"ד סשי"ב (אות מזיג) שלא להלכה אמרם הר"ן. ע"ש באורך. מהר"ץ חיות בס' תורת נביאים פ"ז (דין מלך ישראל). וראה סהמ"צ להצ"צ מצות מינוי מלך בתחלתו. ולהעיר מלקו"ש ח"ח (ע' 276 ואילך) ששלימות התורה וההלכה היא כשיש מלך. ע"ש.

שה"ג. דרושת הר"ן דרוש הז. ואחד מן היעודים הגדולים שיעד בביאת משיחנו הוא זה. כאמרו (צפניה ג') כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כלם בשם ה' ולעבדו שכם אחד. ירצה בזה כי כל האומות ישובו לאמונתנו בכללי התורה ובפרטיה כפי דעתנו, וז"ש במסכת ע"ז (דף כד) מאי אותביה ליה חבריה לר' אליעזר כל צאן קדר יקבצו לך וגו' אמר להם ר"א כלם גרים גמורים הם לעתיד לבא שנאמר כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה. מתקיף לה רב יוסף ודלמא מע"א הוא דהדרי בה א"ל לעבדו שכם אחד כתיב. הרי כבר נתבאר שכל האומות ישובו לאמונתנו בכל פרטי המצות וקדושיהן כאמור. והוא אמרם ז"ל מה אשוע לך ואנחמך לכשאשוע לך אנחמך. הפירוש ידוע שכל הקטנות שבינינו והאומות הם מסכת חלוף האמונה. כמו שאמרו בשבת (דף פט) א"ל ההוא מרבנן לרב כהנא מי שמיע לך מאי הר סיני א"ל הר שנעשו בו נסים לישראל. הר סיני הר ניסאי מבעי' ליה. אלא הר שנעשה בו סימן טוב לישראל, הר סימנאי מבעי' ליה. א"ל מאי טעמא לא שכיחת קמי' דרב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע דמעייני באגדתא. דרב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע דאמרי תרווייהו מאי הר סיני שירדה שנה לאומו' העולם עלינו וכמו שאמר אם המצאו את דודי מה תגידו לו שחולת אהבה אני הגידו לו שכל חללים שהאומות הועלם הנ"ל מביאים עלי אינם אלא בשביל שאני אוהבת אותו. והטעם בזה מפני שהבדילנו הש"י מכל האומות שלא נתחתן בהם ושלא לאכול המאכלות האסורות. והריחוק וההבדל מביא עכ"פ לידי כך, ולפיכך אמרו לכשאשוע לך אנחמך. כלומר לכשאשוע לך שאר האומות שכלן יהיו באמונה אחת עמך אנחמך. כי אז יהיה הנחמה שלמה שאין אחריה דאגת מלחמה ושנאת האומות הנ"ל עלינו.

76*) לקוטי שיחות חלק כז עמוד 246. עוד דיוק בלשון הרמב"ם בסיום וחזרתם ספרו: ולא יהי עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד". שבפשוט נכללו בזה גם אומות העולם (וכמ"ש הרמב"ם בפרק שלפנ"ז שמלך המשיח .. יתקן את העולם כולו לעבוד את ה' אהפוך אל עמים גו'"), ובפרט שתיכף לאח"ז משנה הרמב"ם וכותב ולפיכך יהיו ישראל חכמים גדולים כו'", שמזה מוכח, דמ"ש לפנ"ז כל העולם" כוונתו לכלול בזה גם בני נח. וע"פ הנ"ל בפירוש לדעת את ה' בלבד", שהכוונה בזה -עסק התורה לא בשביל לידע את המעשה אשר יעשון כו', (כ"א) בשביל ידיעת והשגת התורה עצמה, כדי להיות מוכתר בכתר תורה - נמצא, שאפילו מעלה זו ג"כ שייכת

לבני נח. ויש לומר, שמקורו דהרמב"ם הוא מספרי הנ"ל (סעיף ח), ששם הלשון: כתר תורה מונח כדי שלא יתן פתחון פה לבאי העולם כו' כתר תורה מונח לכל באי העולם" - שלשון זה (כל באי העולם) כולל גם אוה"ע. ונמצא שגם ב"נ שייכים לכתר תורה". ואף שנכרי שלמד תורה חייב מיתה - ה"ז רק בלימוד תורת מצות דישראל, אבל בלימוד שבע מצות דידהו, הרי אדרבה - אמרו חז"ל שאפילו נכרי ועוסק בתורה שהוא ככהן גדול, שמעלה זו (שהוא ככהן גדול) שייכת למעלת התורה עצמה, כדאיתא בתוס' דנקט כהן גדול משום דדרשינן יקרה היא מפנינים מכהן גדול הנכנס לפני ולפנים". שמזה מוכח, דזה שנכרי ישנו בלימוד התורה בשבע מצות דידהו, הוא לא רק הכשר לקיום מצות דילהו, כ"א יש בזה מעלה וחשיבות של תורה וי"ל שזהו ג"כ מה שהרמב"ם מביא הכתוב כי מלאה הארץ דעה את ה'" - לא רק בני ישראל, כ"א הארץ" - לא יהי' עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד".

(78) רמב"ם הלכות מלכים פרק ח הלכה יא. פל המקבל שבע מצות ונזקק לעשותן הרי זה מחסידי אמות העולם. ויש לו חלק לעולם הבא. והוא שיקבל אותן ויעשה אותן מפני שצוה בהן הקדוש ברוך הוא בתורה והודיענו על ידי משה רבנו שבעי נח מקדם נצטוו בהן. אבל אם עשאן מפני הקרע הדעת אין זה גר תושב ואינו מחסידי אמות העולם ולא מחכמיהם:

(79) תניא פרק לו. רק שאחר כך גרם הסטא ונתגשמו הם והעולם, עד עת קץ הימין, שאז ינצפו גשמיית הגוף והעולם, ויוכלו לקבל גילוי אור ה', שיאיר לישראל על ידי התורה שנקראת "עוזה". ומיתרון ההארה לישראל - גיה חשף האומות גם כן, כדכתיב: "והלכו גוים לאורך וגו'", וכתיב: "בית יעקב לכו ונלכה באור ה'", וכתיב: "ונגלה כבוד ה', וראו כל בשר יחדיו וגו'", וכתיב: "לבוא בנקרת הצורים ובסעפי הסלעים מפני פחד ה' ויהדר גאווה וגו'", וכמו שאומרים: "והופע בהדר גאון עוזה על כל יושבי תבל ארצה וגו'":

(80) ישעיה' ס, ג. והלכו גוים לאורך ומלכים לנגה ורחק:

(81) שם ב, ה. בית יעקב לכו ונלכה באור יהוה:

(82) שם מ, ה. ונגלה כבוד יהוה וראו כל-בשר יחדיו כי פי יהוה דבר:

(83) שם ב, כא. לבוא בנקרות הצורים ובסעפי הסלעים מפני פחד יהוה ויהדר גאווה ויהדר גאון עוזה וגו':

(86) לקוטי שיחות חלק יב עמוד 74 הערה 30. ועד"ז הוא גם בנוגע להעולם, שבכדי שהעולם [מצד ענינו גופא] יעשה דירה לו ית', הוא ע"י שמתגלה כח העצמות שבו, מה שאמיתית מציאותו של יש הנברא הוא יש האמיתי - ראה ביאורו"ז בשלח ד"ה כגונא דלעילא קרוב לסופו (מג, ג ואילך). ובכ"מ. ובד"ה ולקחתם לכם תרס"א שאמיתית מציאות היש דעולמות ונבראים הוא בחי' העצמות דא"ס ממש" - ו"מ"מ, ע"י שהעולם נעשה דירה לו ית' מתבטאה אחדותו ית' הבלתי מוגבלת (ראה לעיל הערה (22) כי זה גופא שמציאות היש דעולמות ונבראים הוא בחי' העצמות" הוא [לא לפי שענין ודרגת העולמות שייך לזה, כי אם] לפי שעצמותו ית' הוא כל יכול וגם הפכים, שלכן : ענין האחדות כמו שהוא מצד עצמותו ית' הוא, שגם מציאות היש דעולמות [שמצד ענין הגדרים" (דבחי' הגילויים) הוא מציאות הפכית מאלקות] הוא מיוחד עמו ית'.

(88) רמב"ם ר"ה יסודי התורה. יסוד היסודות ועמוד התקמות לידע שיש שם מצוי ראשון. והוא מציא פל נמצא. וכל הנמצאים משמים נאריך ומה שביניהם לא נמצאו אלא מאמתת המצא:

(89) זהר חלק ג עג עמוד א. ובגין דאיהי גניזא עלאה יקירא, שמייה ממש, אורייתא פלא סתים וגליא, ברזא דשמייה. ועל דא, ישראל בתרין דרגין אינון, סתים וגליא, דתנינו תלת דרגין אינון מתקשרין דא ברזא, קודשא בריך הוא, אורייתא, וישראל. וכל סד, דרגא על דרגא, סתים וגליא. קודשא בריך הוא דרגא על דרגא, סתים וגליא. אורייתא הכי נמי סתים וגליא. ישראל הכי נמי דרגא על דרגא, הדרגא הוא דכתיב, (תהילים קמ"ז: י"ט) מגיד דבריו ליעקב חסדו ומשפטיו לישראל. תרי דרגין אינון, יעקב וישראל, סד גליא, וסד סתים.

תניא פרק ב, ונפש השנית בישראל, היא חלק אלוה ממעל ממש, כמו שכתוב: "ויפח באפיו נשמת חיים", ו"אתה נפחת ביי", וכמו שכתוב בזהר, מאן דנפח מתוכיה נפח, פירוש, מתוכיותו ומפנימיותו, שותוכיות ופנימיות הסיות שבאדם מוציא בנפיתתו בלח: כך, על דרך משל, נשמות ישראל עלו במחשבה, כדכתיב: "בני בכורי ישראל", "בנים אתם לה' אלהיכם" פירוש, כמו שהבן נמשך ממזם האב, כך כפיכול נשמת כל איש ישראל נמשכה ממחשבתו וחקמתו ותרבו, דאיהו חפים ולא בחכמה ידיעה, אלא הוא וחקמתו אחד, וכמו שכתב הרמב"ם,

אגה"ת פרק ד. אף הענין יובן, על פי מה שכתוב: "כי חלק ה' עמו וגו'", חלק ממש הנ' ברוך-הוא, כדכתיב: "ויפח באפיו נשמת חיים", ו"מאן דנפח מתוכו נפח וכיו". ואף ש"אין לו דמות הגוף וכיו"ס ושלום, אף "דברה תורה כלשון בני אדם". כי כמו שיש הפרש והבדל גדול באדם המתחנך, על דרך משל, בין ההכל שיוצא מפיו בדיבורו להכל היוצא על-ידי נפיקה, שפיוצא בדיבורו – מלובש בו כח וסיות מעט מזער, והוא בחינת חיצוניות מנפש הסיה שבקרבו, אבל פיוצא בלח הנופח, דמתוכו נפח – מלובש בו כח וסיות פנימית מבחינת הנפש הסיה וכיו'.

92) שער היחוד ואמונה פרק ג. והנה, אחר הדברים והאמת האלה, כל משפיל על דבר יבין לאשורו, אף שכל נברא ויש הוא באמת נחשב לאין ואפס ממש לגבי כח הפועל ורוח פיו שבנפעל, המהנה אותו תמיד ומוציאו מאין ממש ליש. ומה שכל נברא ונפעל נראה לנו ליש וממשות, זהו, מתמת שאין אנו משיגים ורואים בעיני כשר את כח ה' ורוח פיו שבנברא, אבל אילו ניתנה רשות לעין לראות ולהשיג את הסיות ורוחניות שבכל נברא, השופע בו מ"מוצא פי ה'" ורוח פיו – לא היה גשמיית הנברא וחומריו וממשו נראה כלל לעינינו, כי הוא בטל במציאות ממש לגבי הסיות והרוחניות שבו, מאחר שמבלעדי הרוחניות, היה אין ואפס ממש, כמו קודם ששית ימי בראשית ממש, והרוחניות השופע עליו מ"מוצא פי ה'" ורוח פיו, הוא לבדו המוציא תמיד מאפס ואין ליש, ומהנה אותו, אם כן, אפס בלעדו באמת. והמשל לזה הוא, אור השמש "המאיר לארץ ולדברים", שהוא זיו ואור המתפשט מגוף השמש ונראה לעין כל, מאיר על הארץ ובחלל העולם, והנה, זה פשוט, שאור וזיו הזה ישנו גם כן בגוף וחומר כדור השמש עצמו שבשמים, שאם מתפשט ומאיר למרחוק כל כך, כל שכן שיוכל להאיר במקומו ממש, רק ששם, במקומו ממש, נחשב הדיו הזה לאין ואפס ממש, כי בטל ממש במציאות לגבי גוף כדור השמש, שהוא מקור האור והזיו הזה, שהזיו והאור הזה, אינו רק הארה מאירה מגוף ועצם כדור השמש; רק בחלל העולם, תחת כל השמים ועל הארץ, שאין כאן גוף כדור השמש במציאות – נראה כאן האור והזיו הזה ליש ממש לעין כל, ונופל עליו כאן שם "יש" באמת, מה שאין-כן כשהוא במקורו בגוף השמש – אין נופל עליו שם "יש" כלל, רק שם "אין" ו"אפס", כי באמת, הוא שם לאין ואפס ממש, שאין מאיר שם רק מקורו לבדו, שהוא גוף השמש המאיר, ואפס בלעדו. וכדברים האלה ממש, בדמותם כצלמם, הם כל הברואים

– לגבי שפע האלהי מרוח פיו, השופע עליהם ומהנה אותם, והוא מקורם, והם עצמם, אינם, רק כמו אור וזיו מתפשט מן השפע ורוח ה' השופע ומתלבש בתוכם ומוציאם מאין ליש, ולכן הם בטלים במציאות לגבי מקורם, כמו אור השמש שבוטל במציאות ונחשב לאין ואפס ממש, ואינו נקרא בשם "יש" כלל כשהוא במקורו, רק תחת השמים – שאין שם מקורו, כך כל הברואים, אין נופל עליהם שם "יש" כלל, אלא לעיני כשר שלנו, שאין אנו רואים ומשיגים כלל את המקור, שהוא רוח ה' המהנה אותם, ולכן נראה לעינינו גשמיית הנבראים וחומרם וממשם ששם יש גמור, כמו שנראה אור השמש יש גמור כשאין במקורו. רק שבה, אין המשל דומה לנמשל לגמרי לכאורה, שבמשל, אין המקור במציאות כלל בחלל העולם ועל הארץ שנראה שם אורו ליש גמור, מה שאין-כן כל הברואים, הם במקורם תמיד, רק שאין המקור נראה לעיני כשר. ולמה אינו בטלים במציאות למקורם? אף להבין זה – צריך להקדים:

יְהוָה אֵלֵינוּ

תמוז 447

כנ"ל. אך בד"ה: בעמוד אך שטה כו' כלל. או י"ל כי הוי' הוי' ופסיק טעמא בגוויהו
כנ"ל ולע"ל יהי' הגילוי נשם הוי' דלעילא כו' ויש לומר כי גילויי שטה שהן. סוכ"ע הנק'
מקור חיים וממכ"ע ואחיה מחיה כו' וכ"ז נק' רק עמך שהוא טפל ובעל לך אבל הגילוי
נשם הוי' דלעילא זהו חיי החיים כו'). והנה לפי הרבות פ' הברכה דבארלות החיים קאי
על ג"ע אי"כ יש ג"ע ההחיות וג"ע העליון י"ל ממכ"ע וסוכ"ע כנ"ל. ולפי הירושלמי
דקאי על תחיה י"ל אז יהי' הגילוי מבחי' חיי החיים כו'. וזהו שארז"ל עמידה אי'
שהפסע על העולם כולו. כי בחי' ארץ החיים שהיא אי' בה מאיר גילוי בחי' ואחיה
מחיה מאין ליש ולע"ל יומשך השנה זו בכל העולם אבל בא"י יהי' ומלאה הארץ דעם
דעם עליון אך שלמעלה כש יבנה בלא חשיב זהו הגילוי מחיי החיים כו' :

**קִיּוֹן אֱהִיָּה אֵת ה' כִּד גּוֹיִם יִצְחָחוּהוּ כָּל הָאֲמִיּוֹת. ע' יִלְקוּט בְּמִקְוָמוֹ גּוֹיִם אֱלֹ
שֶׁעֲבָדוּ בָּהֶן כו'. וּפְשָׁטִל סַעֲי' יוֹ עִפֹּ יִשְׁמָחוּ וִירְנֵנוּ לְאֲמִיּוֹת. וּבְחִדָּר
פ' בָּא תִיַּח דָּף קִלְיָה עִי' שֶׁב' פְּסוּקִים אֱלֹ הִלְלוּ כו' כִּי נִבְרָר כו' נֶאֱמַר עַל נֶס דְּחֶגְנִיה
מִיִּשְׂרָאֵל וְעוֹרִי כו' יַעֲוִיִּם. וְאִפִּיל דְּלַעֲלִי נֶאֱמַר כִּי אִזְ אֶהְפֹּךְ אֶל עַמִּים שְׂפָה בְּרוּרָה לִקְרוֹא
חֹלֶם בֶּשֶׁם ה' בְּלִפְנֵי סִי' ג' עִי' עֲזִיכִי הִלְלוּ אֵת ה' כָּל גּוֹיִם. אֶךְ מִשִּׁכִּב ב' פְּסוּקִים
יִל עֲפֻמָּשׁ אֲדַמְוִיר זִיל בְּרִיָּה וְאִנִּי נִתְחִי לָךְ שֶׁכֶּס אֶחָד דְּבִחְדָּר יֵשׁ שְׁלַעֲלִי יֵהִי שְׁלִישׁ
בְּנֵי אֲדָם כְּלִים. וְהִיטוּ זָרְעוֹ שֶׁל כְּנָעַן. וְעַל ב' הַשְּׁלִישִׁי שֶׁהֵם זָרְעוֹ שֶׁל שֵׁם וִיפֹת נֶאֱמַר
כִּי אִזְ אֶהְפֹּךְ כו'. וְלִכֵּן בָּא עִי' ב' פְּסוּקִים. וְהֶהְפֵּרַשׁ בֵּין זָרְעוֹ שֶׁל חֵם לִשְׁם וִיפֹת יִל כִּי
חֵם לְהִיּוֹתוֹ מִקֹּדֶם הַשְּׁמָאֵל וְכָל בְּגִיָּק שְׁלֻחָתָהּ מִקִּיָּן שֶׁאֵין לָהֶם בִּירֻר אֲבָל זָרְעוֹ שֶׁל שֵׁם
וִיפֹת הֵם תְּקִיָּה. וְע' בְּשִׁלְיָה בְּחֵם' פְּסָחִים שֶׁלוּ דְקִיָּע עִי' :**

קִיחַ א **דַּדְרוֹ** לה' כי טוב כי לעולם חסדו. רבות ס"פ בחקתי. ילקוט ח"א פ' ויג' דל"ז א' ע"פ ותהר ללח. לחם חפסה פלך. הודיע ועמדו כל גייה בעלי סודים יהודי ויכר יהודה ויאמר לדקס ממני. דוד הודו לה' כי טוב. עמ"ש מענין הודיע ד"ה יהודה אחס ובסידור דר"ג מזמור לתודה. ובדרוש ל"ג בצומח בביאור ע"פ אחס סלבת גבולות ארץ. ילקוט ח"ב קע"ח א'. קס"ו ב'. מ"ע קע"ו. יאמר נא. מ"ע מ"ו. ילקוט חדש יעקב ק"מ. בחיי כ"ג ב' :

(3) **יִרְקָן** בתלים במקומו דף קכ"ו א' אין לישראל מה שישלחו להקב"ה אלא הודיה בלעז על כל טובה שהוא עושה להם. וכן הוא אומר אודך ה' כי אנוסה בי. ביטע"י רס"י י"ב. (ועיין מזה בלק"ט בד"ה ששת ימים תאכל מנות דרוש השלישי. ור"ל כי ע"י הגלות ארום יומשך הגילוי דלפ"ל בחי' והניף ידו על הנהר יעו"ש. ואז ע"ד ודרך חיים חוכמת מוסר כדפ"י הש"ס רפ"ק דברכות דף ה' ע"א) ואומר אלי אמת ואודך אלהי ארוממך. ה' אלקי אחי ארוממך אודה שמך (עמ"ש מזה בזהר בלק קל"ג ב') וכן הוא אומר טוב להודות להו"י:

כי לעולם חסדו. וזו התורה שנתן להם לישראל שנקרא חסד שנאמר ותורה חסד על לשונה. עמ"ש בזה ע"פ ואני במסדך בטחתי חלים ססי י"ג. ועמ"ש ע"פ כי אמרתי עולם חסד יצנה דהפירוש שלעולם יהי' החסד קיים. וחסד זה הוא יחוד קובעו בחי' וא"ש אשר יקח את אחותו חסד הוא. כמ"ש בזהר ויקרא דף ז' וצפ' אחרי דע"ז. וזה הוא ע"י התורה כי ביום חתימתו זו מתן תורה. וא"כ ע"י התורה נמשך יחוד זה כו' וזכו כי לעולם חסדו זו התורה. וזהו ג"כ הדור לה' כי טוב. ע"ד יבא טוב ויקבל י' ב' מטוב לטובים כו' דהיינו קבלת התורה שנק' כי לקח טוב נתתי לכם. מטוב זה הקב"ה:

עו"ש בילקוט וכן הוא אומר חסדי ה' כי לא חמנו ר"ל שהחסד אינו פוסק וזהו כי לעולם חסדו. וזהו ע"ד פ"י התד"א ח"א פ"ו דאבה עולם גבוה מאד. דהיינו אבהה עולם שאין לו הפסק כלל וכך הוא ענין לעולם חסדו. כי לא חמנו. ושורש